

PODRĘCZNIK DZIAŁANIA PTASIEJ STRAŻY

w podręczniku znajdziesz:

informacje o działalności
Ptasiej Straży, podstawy
wiedzy dotyczącej opieki nad
dzikimi ptakami oraz
protokoły postępowania
związane z interwencjami

**Fundacja
Albatros**

Drodzy Strażnicy oraz przyjaciele Ptasiej Straży,

Trzymacie w swoich rękach pierwszą naszą publikację, w której podjęliśmy próbę przekazania doświadczeń z naszej kilkunastoletniej pracy w terenie. Treści tu zawarte opracowano w oparciu o wiedzę naukową, lekcje, których udzieliły nam niezliczone przedsięwzięcia realizowane w Ośrodku, codzienną pracę jego kadry medycznej, naszych kolegów i koleżanek lekarzy weterynarii i pielęgniarzy zwierząt spoza Ośrodka, wolontariuszy Albatrosa, osób przekazujących pod naszą opiekę zwierzęta w potrzebie. Naszym zamiarem było, aby publikacja ta była pomocna wszystkim pragnącym zaangażować się w ratowanie dzikich zwierząt.

SPIS TREŚCI

WIADOMOŚCI WSTĘPNE	4
BUDOWA PODRĘCZNIKA	4
TROSKĘ O FUNDACJI ALBATROS	5
DLACZEGO POWSTAŁA PTASIA STRAŻ?	6
 CZĘŚĆ I – INFORMACJE PODSTAWOWE	7
DZIAŁALNOŚĆ PTASIEJ STRAŻY	7
INFORMACJE O PROJEKCIE	7
DZIAŁANIE I SYSTEM INFORMOWANIA PTASIEJ STRAŻY	8
ZGŁOSZENIA I INFORMACJA O INTERWENCJI	8
DYŻURY	9
PRAWA I OBOWIĄZKI STRAŻNICZKI / STRAŻNIKA	9
PRAWA I OBOWIĄZKI WYNIKAJĄCE Z DZIAŁALNOŚCI W PTASIEJ STRAŻY	9
REGULACJE PRAWNE DOTYCZĄCE WOŁONTARIATU	11
ZASADY I PRZEPISY DOTYCZĄCE PRACY Z DZIKIMI ZWIERZĘTAMI	12
KODEKS ETYCZNY STRAŻNIKA / OPIEKUNA DZIKICH ZWIERZĄT	12
SPECYFIKA PRACY Z DZIKIMI ZWIERZĘTAMI	13
ZASADY PRACY Z DZIKIMI ZWIERZĘTAMI	15
ZASADY OGÓLNE	15
ZASADY BEZPIECZEŃSTWA I HIGIENY PRACY	16
ASPEKTY PRAWNE DOTYCZĄCE OPIEKI NAD DZIKIMI ZWIERZĘTAMI	21
OCHRONA GATUNKOWA	22
OCHRONA PTAKÓW W POLSCE	24
OŚRODKI REHABILITACJI ZWIERZĄT DZIKICH	26

CZĘŚĆ II – KOMPEDIUM WIEDZY	28
SYSTEMATYKA PTAKÓW	28
PODZIAŁ PTAKÓW ZE WZGLĘDU NA SPOSÓB OPIEKI NAD MŁODYMI.....	28
ZAGNIAZDOWNIKI	29
GNIĄZDOWNIKI	30
PISKŁĘTA GNIĄZDOWNIKÓW	30
PODLOTY GNIĄZDOWNIKÓW	32
REAKCJE OBRONNE U PTAKÓW	35
STRES	35
WSTRZĄS	38
CZĘŚĆ III – INTERWENCJE	40
PRZYJĘCIE ZGŁOSZENIA.....	40
PYTANIA POMOCNICZE DOTYCZĄCE ZDARZENIA	40
WSKAZÓWKI POSTĘPOWANIA PRZEKAZYWANE TELEFONICZNIE OSOBIE ZGŁASZAJĄCEJ	43
PRZYGOTOWANIE DO INTERWENCJI	45
POCHWYCENIE PTAKA.....	46
ANALIZA SYTUACJI / PLANOWANIE DALSZYCH DZIAŁAŃ	46
ZASADY BEZPIECZEŃSTWA / PRZECIWWSKAZANIA DO PODJĘCIA INTERWENCJI	47
METODY I SPRZĘT / SPOSOBY TRZYMANIA PTAKÓW	48
PIERWSZA POMOC – STABILIZACJA PACJENTA.....	49
OGRZEWANIE I POJENIE	50
POSTĘPOWANIE PRZY ZŁAMANIACH, ZWICHNIĘCIACH, OPATRYWANIE RAN	51
ZŁAMANIA I ZWICHNIĘCIA.....	52
OPATRYWANIE RAN	54
TRANSPORT PTAKA DO OŚRODKA.....	55
WSKAZÓWKI DOTYCZĄCE TRANSPORTU	55
DOSTARCZENIE PTAKA DO OŚRODKA	56
RAPORTOWANIE	56

WIADOMOŚCI WSTĘPNE

BUDOWA PODRĘCZNIKA

Podręcznik składa się z trzech części. Pierwsza z nich zawiera informacje podstawowe na temat działalności Ptasiej Straży związane z prawnymi aspektami i regulacjami dotyczącymi ochrony dzikich zwierząt w Polsce oraz wolontariatu. Część druga to kompendium wiedzy dotyczącej zagadnień ornitologicznych. Każdy strażnik/strażniczka powinien zapoznać się z tymi informacjami. Pamiętajmy, że wiedza, a co za tym idzie fachowe działanie, pozwala zachować bezpieczeństwo dla ptaków, które bierzemy pod swoją opiekę, oraz dla osób zaangażowanych w interwencje. Część trzecia dotyczy interwencji i omawia zalecane protokoły postępowania na poszczególnych etapach działania związanego z udzieleniem pomocy poszkodowanemu ptakowi. Można powiedzieć, że jest to część najważniejsza dla przyszłych strażniczek/strażników. Znajdziecie tu wskazówki dotyczące zalecanego postępowania i wszelką niezbędną wiedzę potrzebną do przeprowadzenia interwencji. Pod poszczególnymi sekcjami możesz znaleźć piktogramy wraz z opisem, które wskażą Ci nawiązania, źródła lub inne istotne elementy związane z omawianymi kwestiami. Poniżej znajdziesz znaki wraz z opisem.

PRZEJDŹ DO INNEGO MIEJSCA W KSIĄŻCE

w tym miejscu znajdziesz numer strony oraz tytuł rozdziału, do którego możesz się udać w celu uzupełnienia zagadnień omawianych w danym miejscu podręcznika;

STREFA PYTAŃ – MOŻESZ BYĆ O TO ZAPYTANY

w tym miejscu znajdziesz pytania do danego rozdziału, są to kwestie i zagadnienia, o które możesz być zapytana/y podczas przeprowadzania interwencji;

DOCZYTAJ, DLA ZAINTERESOWANYCH

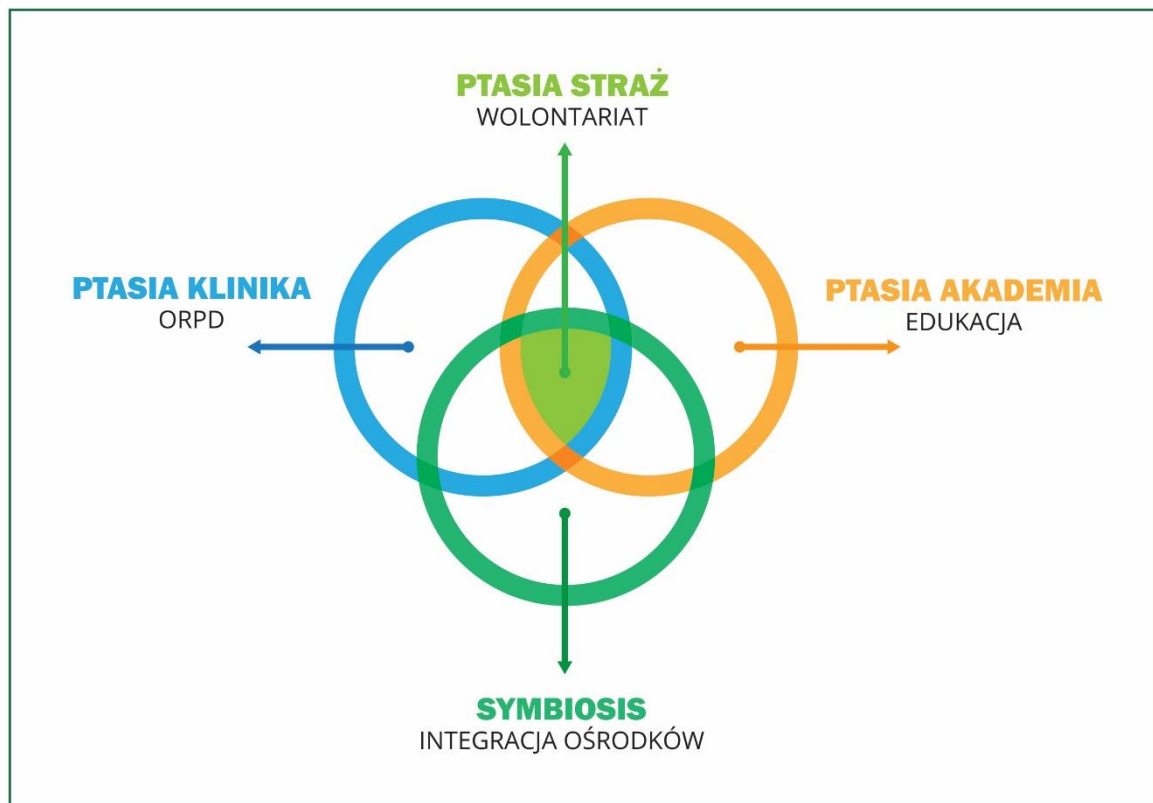
w tym miejscu znajdziesz odniesienia do książek, publikacji, źródeł internetowych, z których możesz skorzystać w celu uzupełnienia swojej wiedzy;

TROSKĘ O FUNDACJI ALBATROS

Fundacja Albatros została zarejestrowana w Bukwałdzie we wrześniu 2006 roku pod nazwą „Pierwiosnek”, dzięki inicjatywie osób od wielu lat zajmujących się ochroną dzikich zwierząt. Obecnie jako Fundacja Albatros, od 2009 roku ze statusem organizacji pożytku publicznego, realizuje swoje cele statutowe głównie na terenie Warmii i Mazur. Działa na rzecz ochrony dzikich zwierząt, głównie poprzez prowadzenie Ośrodka Rehabilitacji Ptaków Dzikich w Bukwałdzie i wspieranie innych ośrodków rehabilitacji zwierząt oraz edukację ekologiczną.

WEDŁUG STATUTU CELAMI FUNDACJI SĄ:

1. Propagowanie szeroko pojętej kultury i działalności ekologicznej.
2. Edukacja w duchu głębokiej ekologii.
3. Opieka nad zwierzętami potrzebującymi pomocy.
4. Ochrona dzikich zwierząt i roślin oraz ich siedlisk.
5. Inicjowanie, promowanie i realizacja badań naukowych w dziedzinie nauk przyrodniczych i nauk pokrewnych.
6. Wspieranie działalności ośrodków rehabilitacji dzikich zwierząt.
7. Wspieranie rozwoju, aktywności i działań młodzieży ze szczególnym uwzględnieniem integracji młodzieży niepełnosprawnej z pełnosprawną oraz integracji międzypokoleniowej.

Rys.1.SCHEMAT – DZIAŁALNOŚCI FUNDACJI ALBATROS

Działalność fundacji skupia się wokół trzech głównych projektów:

- **PTASIA KLINIKA – OŚRODEK REHABILITACJI PTAKÓW DZIKICH W BUKWAŁDZIE**
Ośrodek Rehabilitacji Ptaków Dzikich w Bukwałdzie to największy ptasi szpital w regionie Warmii i Mazur. Funkcjonuje od 2004 roku, od 2006 pod skrzydłami Fundacji Albatros. Rocznie przyjmuje kilkuset pacjentów, z których około połowa wraca na wolność po skutecznym leczeniu i rehabilitacji. Ośrodek posiada stałą opiekę lekarzy specjalistów, współpracuje z wieloma jednostkami naukowymi w kraju. Ośrodek działa zgodnie z międzynarodowym Minimum Standard for Wildlife Rehabilitation IWRC i podlega systematycznej kontroli RDOŚ i PIW.
- **PTASIA AKADEMIA** - Ptasia Akademia to część edukacyjna Ośrodka Rehabilitacji Ptaków Dzikich w Bukwałdzie - miejsce spotkań ludzi z ludźmi i z ptasimi pacjentami. Przebywa tu na stałe ponad setka ptaków różnych gatunków, między innymi bociany, łabędzie, stado ptaków krukowatych (wrony siwe, gawrony, kawki), para kruków, mewy, sowy, ptaki szponiaste i gołębie. Co roku tysiące osób, głównie dzieci i młodzieży odwiedza Ptasią Akademię, żeby z bliska spotkać się z jej mieszkańcami i poznać ich historie w ramach prowadzonych tu warsztatów.
- **SYMBIOSIS** - Człowiek-natura-symbiosis - to zestawienie, które określa misję projektu. Symbiosis ma na celu ochronę zagrożonych gatunków zwierząt oraz wypracowanie nowoczesnych rozwiązań dla edukacji ekologicznej w Polsce opartych na działalności ośrodków rehabilitacji dzikich zwierząt (ORZ). Głównym celem projektu jest zwiększenie efektywności pomocy dzikim zwierzętom poprzez rozwój sieci współpracy ośrodków rehabilitacji dzikich zwierząt (ORZ), promowanie dobrych praktyk i współpracę międzynarodową.
- **PTASIA STRAŻ** - Częścią wspólną działań trzech wyżej opisanych projektów jest Ptasia Straż, czyli specjalistyczna grupa wyszkolonych wolontariuszy, którzy biorą udział w interwencjach związanych z pomocą dzikim ptakom.

DLACZEGO POWSTAŁA PTASIA STRAŻ?

W każdym roku w sezonie lęgowym przyjmujemy do Ośrodka Rehabilitacji Ptaków Dzikich w Bukwałdzie kilkuset pacjentów, odbieramy kilkadziesiąt telefonów dziennie. Skala zjawiska jest duża. Większość ptaków przywożona jest do ośrodka przez wspaniałych ludzi, którzy postanowili się zaangażować i nie pozostawiać odnalezionego ptaka na pastwę losu. Przez fakt, że jesteśmy całkowicie zaangażowani w leczenie i opiekę nad ptakami, które zostały nam powierzone, nie dysponujemy już ani czasem, ani środkami na przeprowadzanie interwencji. Stąd też pojawił się pomysł na założenie Ptasiej Straży i zebranie wokół tej inicjatywy ludzi, którzy po odpowiednim przeszkoleniu chcieliby pomagać w interwencjach związanych z pomocą dzikim ptakom.

CZĘŚĆ I – INFORMACJE PODSTAWOWE

PODSTAWOWE INFORMACJE ZWIĄZANE Z DZIAŁALNOŚCIĄ PTASIEJ STRAŻY

Ten rozdział ma na celu przybliżenie informacji na temat działalności Ptasiej Straży. Znajdziesz tutaj informacje o projekcie, o prawach i obowiązkach strażniczek i strażników oraz pierwsze praktyczne informacje, które będą niezbędne w Twojej pracy.

INFORMACJE O PROJEKCIE

Ptasia Straż to obywatelska, nowatorska inicjatywa sprawnej organizacji pierwszej pomocy dla poszkodowanych dzikich ptaków, włącznie z zapewnieniem transportu do Ośrodka Rehabilitacji Dzikich Ptaków. Jej fundament jest specjalistyczna grupa wolontariuszy przeszkolonych w interwencjach z dzikimi ptakami, wyposażonych w sprzęt niezbędny do przeprowadzenia podstawowych czynności w terenie (w tym pielęgnacyjnych).

Drugim kluczowym elementem Ptasiej Straży poza wolontariuszami jest specjalnie zorganizowana w tym celu sieć aktywnych partnerów i interesariuszy Projektu takich jak: samorządy lokalne, publiczne służby powiadamiania, organizacje pozarządowe, straż pożarna, lekarze weterynarii, eksperci w zakresie biologii i ekologii, szkoły, i nie tylko. Dzięki współpracy w ramach sieci partnerów i interesariuszy, instytucje które już dziś stykają się z zapytaniem w sprawie dalszego postępowania odnośnie poszkodowanych ptaków, będą postępować zgodnie z wypracowaną ścieżką przepływu informacji, bez zbędnej zwłoki przedłużającej udrękę i cierpienie zwierzęcia ale również i stres jego znalazcy/wybawcy.

Projekt, jako pilotażowy, kompleksowo obejmuje obszar powiatu olsztyńskiego i miasta Olsztyn (co nie wyklucza kontynuowania przez ORPD interwencji na pozostałej części Województwa). Doświadczenia zdobyte przy jego realizacji chcemy wykorzystać przy wdrażaniu rozwiązań i działaniach na większą skalę.

Istotnym wsparciem Ptasiej Straży jest jego młodzieżowy komponent, realizowany wspólnie z zaprzyjaźnionymi szkołami i organizacjami - Uskrzydłony wolontariat. Jego uczestnicy poznają zasady funkcjonowania Ptasiej Straży, włączają się w jej działania, propagują w swoich środowiskach wrażliwość na potrzeby zwierząt i możliwości niesienia im pomocy. W konsekwencji budują społeczeństwo obywatelskie.

DZIAŁANIE I SYSTEM INFORMOWANIA PTASIEJ STRAŻY

W ramach działalności Ptasiej Straży wypracowujemy ścieżkę przepływu informacji, która pozwoli jak najszybciej skontaktować osobę, która znalazła ptaka potrzebującego pomocy z osobą, która może udzielić jej wskazówek dotyczących zalecanego postępowania w danej sytuacji lub/i wesprzeć w przeprowadzeniu interwencji. W ramach pilotażowej fazy projektu, realizowanej na terenie **powiatu olsztyńskiego**, ustalono, że centralnym miejscem przyjmowania zgłoszeń będzie Dyżurny Miasta Olsztyna, którego numery telefonów rozpowszechniane są w ramach projektu wszelkimi możliwymi kanałami.

ZGŁOSZENIA I INFORMACJA O INTERWENCJI

Osoba, która znalazła ptaka potrzebującego pomocy kontaktuje się z Dyżurnym Miasta Olsztyna – **(89) 52 28 112** lub **kom./sms 603 777 858**. Dyżurny przeprowadza wstępny wywiad. Jeżeli osoba zgłaszająca może samodzielnie schwytać ptaka i przewieźć go do Ośrodka Rehabilitacji Ptaków Dzikich w Bukwałdzie, dyżurny informuje o tym Ośrodek. Jeżeli osoba zgłaszająca nie ma takiej możliwości, lub sytuacja jest skomplikowana, wymagająca kontaktu ze specjalistami, dyżurny zapisuje dane kontaktowe do osoby zgłaszającej i przekazuje je Ptasiej Straży.

Strażniczka / strażnik kontaktuje się z osobą zgłaszającą – upewnia się, że interwencja jest konieczna. Jeżeli tak, udziela wszelkich niezbędnych wskazówek i zachęca osobę zgłaszającą do samodzielnego przewiezienia ptaka do ORPD w Bukwałdzie. Jeżeli jest to niemożliwe lub sytuacja wymaga interwencji specjalistów, strażniczka / strażnik uzyskuje wszelkie niezbędne informacje dotyczące miejsca przebywania ptaka i jedzie na miejsce interwencji. Strażniczka / strażnik udziela na miejscu wszelkiej niezbędnej pomocy i przewozi ptaka do ORPD w Bukwałdzie.

Podsumowując. W sytuacjach, w których osoby zgłaszające mogą samodzielnie przeprowadzić interwencję, Ptasia Straż nie będzie angażowana w działania. W sytuacjach, w których osoba zgłaszająca potrzebuje pomocy, konsultacji lub w sytuacjach, które tego wymagają¹ angażowani będą strażnicy, którzy odbywają dyżur w danym momencie.

Do kogo mam zadzwonić w sprawie znalezionej ptaka, jeżeli jestem spoza powiatu olsztyńskiego?

Najlepiej skontaktować się z najbliższym ośrodkiem rehabilitacji zwierząt (lista ośrodków zarejestrowanych w Polsce dostępna na stronie GDOŚ), lokalną gminą lub zadzwonić pod nr 112.

¹ Zazwyczaj chodzi o sytuacje, które mogłyby być niebezpieczne dla osoby zgłaszającej, lub ptaka.

Dlaczego lepiej nie dzwonić bezpośrednio do ORPD w Bukwałdzie?

Ptasia Straż działa, aby odciążyć ORPD. Pracownicy ośrodka dostają kilkadziesiąt telefonów dziennie. W związku z tym, że całkowicie poświęcają się leczeniu i opiece nad pacjentami, nie dysponują ani czasem, ani możliwościami, aby odebrać każdy telefon i podejmować interwencje. Ptasia Straż to grupa specjalistycznie przeszkolonych wolontariuszy, którzy są kompetentni, żeby udzielić wszelkich informacji związanych z interwencją i ją przeprowadzić.

DYŻURY

Ptasia Straż funkcjonuje dzięki wolontariuszom, strażnikom, którzy decydują się na poświęcenie swojego wolnego czasu na pomoc poszkodowanym ptakom. Po odbytym szkoleniu każda/y z nowych strażniczek / strażników podaje swoją dyspozycyjność, zaznaczając możliwe miejsce, dni i godziny dyspozycyjności. Każda osoba samodzielnie decyduje ile czasu może poświęcić na działania Ptasiej Straży. Dobrze przemyśleć, jakie dni i godziny wybrać, tak, by grafik był w miarę stabilny.

PRAWA I OBOWIĄZKI STRAŻNICZKI / STRAŻNIKA

Fundamentem działania Ptasiej Straży są wolontariusze. Każda osoba czynnie zaangażowana w działania Straży, powinna poznać swoje prawa i obowiązki wynikające z faktu bycia strażniczką/strażnikiem. W tym rozdziale opiszemy prawa i obowiązki specyficzne dotyczące działalności Ptasiej Straży, oraz ogólne prawa, przysługujące każdej osobie, która staje się wolontariuszem.

PRAWA I OBOWIĄZKI WYNIKAJĄCE Z DZIAŁALNOŚCI W PTASIEJ STRAŻY

Poniżej przedstawiamy zakres obowiązków strażniczek i strażników. Dokładny zakres zadań zawarty zostanie w indywidualnym porozumieniu podpisanym po zakończonym szkoleniu.

OBOWIAZKI STRAŻNICZEK / STRAŻNIKÓW:

1. Sumienne wykonywanie swoich zadań, do których należeć będzie, m.in.: kontakt z osobą zgłaszającą znalezienie poszkodowanego ptaka, konsultacje dotyczące interwencji, pierwsza pomoc udzielana poszkodowanemu ptakowi, chwywanie ptaka i jego transport do miejsca leczenia.
2. Dbanie o dobro powierzonych ptaków i stosowanie się do Kodeksu Etycznego przyjętego w Fundacji Albatros.
3. Ciągłe pogłębianie swojej wiedzy dotyczącej pomocy poszkodowanym ptakom w celu jak najlepszego wypełniania swoich obowiązków.
4. Przyjmowanie zgłoszeń w terminach zgodnych z zadeklarowaną dyspozycyjnością (strażnik/strażniczka sam określa swoją dostępność).
5. Niezwłoczne informowanie o zmianach dyspozycyjności.
6. Zachowanie poufności danych osób zgłaszających znalezienie ptaka - dane powinny być używane tylko w celu przeprowadzenia interwencji i późniejszego raportowania. Nie powinny być używane w innych celach i rozpowszechniane.
7. Raportowanie w formie elektronicznej z każdej interwencji.
8. Zachowanie w poufności wszelkich haseł i dokumentów wewnętrznych dotyczących Ptasiej Straży.
9. Rzetelne informowanie o działalności Ptasiej Straży i dbanie o jej dobry wizerunek.

KAŻDA/Y STRAŻNICZKA/ STRAŻNIK MA PRAWO DO:

1. Szkolenia z zakresu pierwszej pomocy, pielęgnacji ptaków dorosłych, podlotów, piskląt oraz z działania systemu informowania i interwencji Ptasiej Straży;
2. Otrzymania materiałów edukacyjnych i informacyjnych o projekcie.
3. Otrzymania informacji o zakresie swoich obowiązków i zadań oraz przysługujących praw.
4. Ubezpieczenia NNW.
5. Stałej opieki merytorycznej.
6. Poszanowania zadeklarowanej dyspozycyjności.
7. Odmówienia przyjęcia zgłoszenia w sytuacji nagłej niedyspozycyjności.
8. Odmówienia wykonania interwencji w sytuacjach, które zagrażają zdrowiu strażniczki / strażnika, lub innych osób, lub w jakikolwiek naruszają komfort psychiczny i fizyczny strażniczki / strażnika.
9. Rezygnacji z udziału w projekcie zgodnie z warunkami zawartymi w porozumieniu.

REGULACJE PRAWNE DOTYCZĄCE WOLONTARIATU

Oprócz praw i obowiązków wynikających bezpośrednio z działalności Ptasiej Straży, każda z osób, które zostały strażniczką / strażnikiem podlega również prawom i obowiązkom, które dotyczącym ogólnie wolontariatu. Dokumentem prawnym, który reguluje te kwestie jest **ustawa z dnia 24 kwietnia 2003r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U Nr 96 poz. 873.)** Rozdział 3 ustawy dotyczy wolontariatu i reguluje kwestie z nim związane. Poniżej opisujemy najważniejsze kwestie wynikające z ustawy.

- **KTO MOŻE ZOSTAĆ WOLONTARIUSZEM?** Wolontariuszem może stać się każda osoba, która z własnej woli i bez wynagrodzenia wykonuje pracę dla uprawnionych do tego organizacji. Osoba taka powinna posiadać odpowiednie kwalifikacje i predyspozycje do wykonywanych zadań.
- **GDZIE MOŻNA ZOSTAĆ WOLONTARIUSZEM?** Wolontariuszy mogą przyjmować organizacje pozarządowe (stowarzyszenia, fundacje), organy administracji. Podmioty prowadzące działalność gospodarczą są wykluczone z ustawy.
- **POROZUMIENIE WOLONTARIACKIE.** Jeżeli współpraca pomiędzy wolontariuszem a organizacją trwa dłużej niż 30 dni, porozumienie powinno przyjąć formę pisemną. W przeciwnym razie wystarcza umowa ustna.
- **UBEZPIECZENIE DLA WOLONTARIUSZY.** Jeżeli współpraca pomiędzy wolontariuszem a organizacją trwa krócej niż 30 dni wolontariusze powinni być ubezpieczeni od następstw nieszczęśliwych wypadków NNW w wybranej firmie. Jeżeli porozumienie jest zawarte na czas dłuższy niż 30 dni, to ubezpieczenie gwarantuje ZUS.
- **PRZYGOTOWANIE DO PRACY WOLONTARIUSZA.** Wolontariusz powinien być odpowiednio przeszkolony w związku z wykonywanymi zadaniami w tym poinformowany o bezpiecznych i higienicznych warunkach wykonywania świadczeń. Wolontariusz powinien mieć zapewnione środki ochrony indywidualnej, w sytuacjach kiedy świadczenie tego wymaga.
- **OBOWIĄZKI WOLONTARIUSZA.** Sumienne wykonywanie zadań i wywiązywanie się z zawartej umowy.

DOCZYTAJ, DLA ZAINTERESOWANYCH

Wolontariat przyrodniczy. Pomocnik koordynatora. opr. i red. Agata Zienkiewicz, Olsztyn 2011 – do pobrania na falbatros.pl

Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U Nr 96 poz. 873.)

Karta wolontariusza

ZASADY I PRZEPISY DOTYCZĄCE PRACY Z DZIKIMI ZWIERZĘTAMI

Jako strażniczka / strażnik będziesz brać udział w interwencjach związanych z udzieleniem pomocy poszkodowanym ptakom. Warto zapoznać się z przepisami prawnymi i zasadami etycznymi, jakie wiążą się z tą działalnością. Po pierwsze warto to zrobić, dla rozwoju własnej wiedzy i przemyślenia, które działania są etyczne/nieetyczne, legalne/nielegalne. Po drugie warto posiadać taką wiedzę, ponieważ osoby zgłaszające interwencję, czy też inne osoby, z którymi będziecie rozmawiać o projekcie mogą o to pytać. Pamiętaj, że zdarzają się osoby sceptycznie nastawione do różnego rodzaju inicjatyw i próbujące je zdyskredytować, dlatego też warto odpowiedzieć takim osobom na ewentualne zarzuty merytorycznymi argumentami, które dzięki lekturze tego rozdziału zdobędziecie. Po trzecie i przede wszystkim musimy rozumieć specyfikę pracy z dzikimi zwierzętami. Ma to przełożenie na nasze podejście do ptaków, którymi będziemy się zajmować oraz na zachowanie zasad bezpieczeństwa w naszej działalności.

KODEKS ETYCZNY STRAŻNIKA / OPIEKUNA DZIKICH ZWIERZĄT

Pamiętaj, że od momentu podjęcia interwencji do momentu przekazania poszkodowanego ptaka do ośrodka rehabilitacji, to strażniczka/strażnik jest osobą, która bierze odpowiedzialność za los zwierzęcia. Powinniśmy dążyć do tego, by minimalizować stres zwierzęcia i zapewnić mu jak najlepsze warunki do czasu przetransportowania go do miejsca, gdzie pomocy udzieli mu specjaliści. Strażniczki / strażnicy, podobnie jak weterynarze, pielęgniarze i wolontariusze w ośrodku rehabilitacji powinni stosować się do ogólnie przyjętych standardów. W Fundacji Albatros obowiązuje **Kodeks Etyczny Rehabilitanta Dzikich Zwierząt**, który zawiera podstawowe zasady dotyczące sprawowania opieki nad dzikimi zwierzętami. Kodeks ten obowiązuje również strażników.

KODEKS ETYCZNY REHABILITACJI DZIKICH ZWIERZĄT *za National Wildlife Rehabilitators Association i International Wildlife Rehabilitation Council*

1. *Opiekun dzikich zwierząt powinien dążyć do osiągnięcia najwyższych standardów opieki nad zwierzętami poprzez wiedzę i zrozumienie problemu. Należy dołożyć starań w celu otrzymywania bieżących informacji, metod i regulacji prawnych.*
2. *Opiekun dzikich zwierząt powinien być odpowiedzialny, sumienny, poświęcony pracy i stale dążyć do polepszania jakości opieki oferowanej dzikim zwierzętom poddawany procesowi rehabilitacji.*
3. *Opiekun dzikich zwierząt musi przestrzegać obowiązującego prawa.*

4. *Opiekun dzikich zwierząt powinien przestrzegać zasad bezpieczeństwa i higieny pracy.*
5. *Opiekun dzikich zwierząt powinien być świadom swoich ograniczonych możliwości oraz powinien prosić o pomoc lekarza weterynarii i inny wykwalifikowany personel, gdy wymaga tego sytuacja.*
6. *Opiekun dzikich zwierząt powinien szanować innych opiekunów i osoby na pokrewnych płaszczyznach, dzieląc się umiejętnościami i wiedzą w duchu współpracy dla dobrostanu zwierząt.*
7. *Opiekun dzikich zwierząt powinien stawiać optimum opieki nad zwierzętami ponad własne korzyści.*
8. *Opiekun dzikich zwierząt powinien dążyć do zapewnienia profesjonalnej i humanitarnej opieki na każdym etapie rehabilitacji dzikich zwierząt, uwzględniając ich dzikość i godność w stanie życia i śmierci. Zwierzęta zdolne do wypuszczenia na wolność powinny być przewiezione do odpowiedniego miejsca i wypuszczone tak szybko jak to możliwe. Zwierzęta niezdolne do wypuszczenia na wolność, nienadające się do edukacji, adopcji i jako osobniki rodzicielskie mają prawo do eutanazji.*
9. *Opiekun dzikich zwierząt powinien zapewniać wsparcie i zaangażowanie społeczne poprzez wolontariat oraz edukację publiczną. Nadrzędnym celem powinna być promocja odpowiedzialności za istoty żywe i stan środowiska naturalnego.*
10. *Opiekun dzikich zwierząt powinien kierować się zasadami głębokiej ekologii.*
11. *Opiekun dzikich zwierząt powinien prowadzić działalność w sposób profesjonalny, uczciwy, ze współczuciem i odpowiedzialnością, opierając się na zasadzie, iż poszczególne jednostki rzutują na całokształt efektów i wizerunku rehabilitacji dzikich zwierząt.*

SPECYFIKA PRACY Z DZIKIMI ZWIERZĘTAMI

W tym rozdziale przytaczamy fragment z *Podręcznika Pielęgniarsza Dzikich Zwierząt* Fundacji Albatros. Wprawdzie publikacja dotyczy pracy pielęgniarsza w ośrodku rehabilitacji, jednak kwestie tu omawiane są również istotne przy pracy strażniczek / strażników.

We wstępie wspomniano już jak istotna jest rola pielęgniarsza w ośrodku rehabilitacji dzikich zwierząt. Z reguły to on właśnie ma pierwszy kontakt z pacjentem i ocenia każdy przypadek decydując o konieczności podjęcia działań przez lekarza weterynarii. Od niego zależy więc pierwszy etap postępowania, zapewnienie pacjentowi takich warunków, które zminimalizują stres związany ze schwytaniem i bliskim kontaktem z człowiekiem. Różnorodność gatunkowa pacjentów ośrodków wymaga od pielęgniarzy

dobrej znajomości biologii poszczególnych gatunków, podstawowej wiedzy z zakresu etologii i specyficznych wymagań żywieniowych. Statystycznie największą liczbę pacjentów w ośrodkach rehabilitacji stanowią przedstawiciele gromady ptaków, stąd w pierwszej części naszego podręcznika będziemy się podierać przykładami związanymi głównie z tą właśnie grupą zwierząt.

Cechą łączącą wszystkich pacjentów ośrodków rehabilitacji jest ich wrodzony dystans do człowieka. Pobyt w ośrodku jest dla nich poważnym stresem, dlatego by zwiększyć ich szanse na ponowne zaaklimatyzowanie się w naturalnym środowisku, musimy starać się, aby proces leczenia i rekonwalescencji przebiegał możliwie krótko. Emocjonalne wiązanie się z pacjentami, choć trudne do uniknięcia, jest niebezpiecznym zjawiskiem mogącym zaburzyć ocenę procesu rehabilitacji i niepotrzebnie wydłużyć pobyt zwierzęcia w ośrodku. Pamiętajmy, że zwierzę dzikie po nawiązaniu więzi z opiekunem traci jeden z ważnych mechanizmów obronnych, a mianowicie lęk przed człowiekiem. Może to w konsekwencji zagrozić jego egzystencji na wolności. Szczególnie istotne znaczenie ma to zjawisko w przypadku odchowu osieroconych lub bezpodstawnie zabranych ze środowiska młodych zwierząt. Należy pamiętać, że u młodych organizmów występuje zjawisko tzw. wdrukowania (ang. imprinting), powodujące w ściśle określonym momencie rozwoju osobniczego (tzw. okresie krytycznym, czasami trwającym ledwie kilka godzin) praktycznie nie podlegające modyfikacji utrwalenie wzorca swojego rodzica, rodzeństwa oraz zachowań typowych dla gatunku. Wdrukowanie ma szczególne znaczenie u wszystkich zagniazdowników (tych gatunków ptaków, których pisklęta tuż po wykluciu są zdolne do samodzielnego życia i nie przebywają w gnieździe) oraz ssaków, których młode podążają za rodzicami oraz stadnych, ponieważ okres krytyczny jest u nich wybitnie krótki. Imprinting stanowi poważne zagrożenie dla normalnego rozwoju i funkcjonowania w naturalnych warunkach zwierząt wychowanych przez człowieka. Wdrukowanie złego wzorca może doprowadzić do zaburzeń psychicznych uniemożliwiających fizycznie prawidłowo rozwiniętemu zwierzęciu przystąpienie do rozrodu lub w ogóle nawiązanie prawidłowych relacji społecznych z przedstawicielami własnego gatunku.

Oprócz praktycznych aspektów postępowania ze zwierzęciem nie przyzwyczajonym do kontaktu z człowiekiem, należy wspomnieć w tym miejscu o etycznych dylematach towarzyszących pracy z dzikimi zwierzętami. Naturą dzikich zwierząt jest wolność, a wielokrotnie urazy, z którymi trafiają pacjenci do ośrodków, na zawsze im ją odbierają. W przypadku gdy problem dotyczy przedstawiciela rzadkiego, chronionego gatunku z reguły nie ma wątpliwości, czy decydować się na zabiegi ratujące życie, ale skazujące na azyl. Gorzej, gdy mamy do czynienia ze zwierzęciem gatunku uważanego za pospolity. Jako lekarz i człowiek decyduję się na eutanazję tylko w przypadkach beznadziejnych, choć zawsze konsekwencją tego jest coraz większa liczba zwierząt, za które trzeba wziąć odpowiedzialność i którym trzeba zapewnić odpowiednie warunki często przez wiele lat ich życia w niewoli. Dodatkowo biorąc pod uwagę fakt, że w dzisiejszych realiach polskich każdy ośrodek sam musi zapewnić sobie źródła finansowania działalności, zawsze decyzja o utworzeniu takiej placówki powinna być dogłębnie przemyślana.²

² Podręcznik pielęgniarza dzikich zwierząt, cz. I, dr n. wet. Ewa Rumińska, dr n. wet. Wojciech Bielecki, s.7

Jak widzimy po lekturze wyżej przytoczonego rozdziału powinniśmy zwracać uwagę nie tylko na praktyczny wymiar pracy z dzikimi zwierzętami, ale również na etyczne dylematy związane z tą działalnością. W toku swojej pracy będziecie spotykać się z różnymi, często skrajnymi opiniami na temat podejścia do przyrody, od głosów skrajnie emocjonalnych, naiwnie uczłowieczających świat natury, przy jednoczesnej ignorancji praw rządzących przyrodą, po głosy skrajnie racjonalne – pozbawiające zwierzęta jakichkolwiek uczuć, a redukujące je tylko do funkcji przetrwania danego gatunku. Każdy przypadek, z którym się zetkniecie jest indywidualny, dlatego też warto sobie przemyśleć zasygnalizowane tutaj kwestie.

DOCZYTAJ, DLA ZAINTERESOWANYCH

polecamy lekturę materiałów z III Międzynarodowej Konferencji SYMBIOSIS - "Etyczne aspekty funkcjonowania ośrodków rehabilitacji zwierząt" dr Dariusz Liszewski

ZASADY PRACY Z DZIKIMI ZWIERZĘTAMI

W swojej pracy postępujcie zgodnie z zasadami i protokołami, jakie omawiane są w tym podręczniku i na szkoleniu. Pamiętajmy, że pracujemy z żywą istotą, która jest w sytuacji skrajnie stresującej i nigdy nie powinniśmy ulegać rutynie, czy też tracić skupienia. Zasady mają nie tylko ułatwić Wam działanie, ale przede wszystkim dążą do zachowania bezpieczeństwa strażniczek / strażników oraz zwierząt, które znajdują się pod Waszą opieką.

ZASADY OGÓLNE

1. Zawsze pamiętaj, że poszkodowane ptaki to dzikie zwierzęta, dla których uraz / choroba jakich doznały oraz kontakt z człowiekiem to stresujące wydarzenie. Pochwycone przez człowieka i transportowane do ośrodka znajdują się w obcym środowisku. Staraj się ograniczać ich stres do minimum. Stres związany z kontaktem z człowiekiem i transportem może zabić ptaka, a z pewnością nie przysłuży się jego wyzdrowieniu!
2. Zanim podejdziesz do poszkodowanego ptaka zaplanuj swoje działania. Nie dotykaj go dopóki nie przygotujesz siebie i wszelkich niezbędnych do działania narzędzi.
3. Bądź uważny – przeciwdziałaj błędom i pomyłkom. Obserwuj zachowanie ptaka.

4. Działaj szybko i zdecydowanie, ale nie na skróty – trzymaj się procedur działania.
5. Kiedy zbliżasz się do poszkodowanego ptaka, zachowuj się cicho. Unikaj zbędnych konwersacji z osobami będącymi w pobliżu zwierząt. Wszelkie kwestie omów wcześniej w odległości, w której nie będzie to stresujące dla poszkodowanego ptaka.
6. Nigdy nie zbliżaj swojej twarzy do pudełka, pojemnika, transportówki, w której przetrzymywane jest zwierzę, w celu zerknięcia co jest w środku. Jest to idealny sposób na utratę oka!
7. Podczas chwytania ptaka zaobserwuj jak najwięcej szczegółów. Zawsze zgłaszaj jakiekolwiek zachowania, rzeczy, które Twoim zdaniem odbiegają od normy. Jesteś głosem zwierzęcia.
8. Unikaj rozprzestrzeniania się chorób: **REGULARNIE MYJ RĘCE** i noś rękawice ochronne.
9. Najważniejsze jest bezpieczeństwo! Nigdy nie dotykaj zwierzęcia, jeżeli uważasz, że to może zaszkodzić zdrowiu Twojemu lub jego.
10. W sytuacjach, w których czujesz, że potrzebujesz pomocy, zawsze o nią poproś.
11. Najważniejsze – **MIEJ PRZYJEMNOŚĆ** i ciesz się z obcowania ze zwierzętami. To rzadka okazja oglądania dzikich zwierząt 'twarzą w twarz'!

Ze względu na dużą różnorodność gatunkową ptaków, które trafiają do ośrodka, należy posiadać wiedzę dotyczącą umiejętnego postępowania z pacjentami, wliczając w to podatność na stres i zachowania obronne. Należy pamiętać, że dzikie zwierzę traktuje człowieka zawsze jako potencjalnego drapieżnika!

ZASADY BEZPIECZEŃSTWA I HIGIENY PRACY

W tym rozdziale omówimy informacje dotyczące bezpieczeństwa pracy i możliwości zarażenia się chorobami zakaźnymi od zwierząt. W każdym przypadku ludzkie zdrowie jest na pierwszym miejscu. W momencie niedyspozycji narażamy zdrowie swoje oraz zwierząt, którymi się opiekujemy. Należy zatem zapoznać się

z poniższymi informacjami celem ograniczenia zdarzeń niepożądanych, w tym możliwości zarażenia się chorobami odzwierzęcymi i urazu.

Przystępując do swojego dyżuru, pamiętaj o wypoczynku, dobrym odżywieniu się i nawodnieniu. Będąc w dobrej formie, jesteś bardziej wyczulona/y na swoje działania. Kiedy doznasz jakiegokolwiek urazu, niezwłocznie zgłoś to osobie nadzorującej twoje poczynania. Podczas pracy z dzikimi zwierzętami istnieje ryzyko **zadrapania, dziobnięcia, uderzenia, zarażenia się chorobą zakaźną** i narażenia na kontakt ze środkami chemicznymi.

Zgodnie z obowiązującymi zasadami należy myć ręce mydłem pod bieżącą wodą przez 20 sekund. Należy zwrócić szczególną uwagę na przestrzenie między palcami oraz pod paznokciami. Ręce należy myć po każdorazowym kontakcie z ptakiem, po skorzystaniu z toalety, sprzątaniu transporterów lub innym miejsc, gdzie obecne są odchody zwierząt, myciu pojemników i poidel oraz zawsze przed jedzeniem, piciem, paleniem i udaniem się do domu!

Osoby z upośledzonym układem odpornościowym są bardziej narażone na infekcje i zoonozy. Jeżeli cierpisz na chorobę przewlekłą lub upośledzającą układ odpornościowy, przed podjęciem dyżurów w Ptasiej Straży należy skonsultować się z lekarzem oraz poinformować o tym lekarza weterynarii w ORPD w Bukwałdzie.

Ponownie przytaczamy fragment z *Podręcznika Pielęgniarskiego Dzikich Zwierząt* Fundacji Albatros, dotyczący zasad zabezpieczenia przeciwpizootycznego.

W niniejszym tekście wymienionych będzie szereg pojęć, które nie będą miały zastosowania w codziennej pracy Ośrodka, lecz ich przyswojenie pozwoli docenić wagę problemu. Tematyka wykładu odnosi się bowiem do zagadnień ochrony zdrowia i życia człowieka.

Epizootiologia (inaczej epidemiologia weterynaryjna) to nauka zajmująca się zagadnieniami chorób transmisyjnych zwierząt, a więc przenoszących się z osobnika chorego na zdrowego. Nauka ta oprócz rozpoznawania chorób, zajmuje się ich zwalczaniem. W szczególności dotyczy to chorób wywoływanych przez wirusy, bakterie i grzyby, a w szerokim ujęciu także chorób pasożytniczych (tzw. inwazyjnych). W tym miejscu należy zaznaczyć, że każde zwierzę trafiające do ośrodka rehabilitacji, nawet zdrowe, może zachorować wskutek stresu, jakim jest uwięzienie w pomieszczeniach, bez możliwości wydostania się na wolność.

*Utrzymujący się stres bowiem może doprowadzić do spadku odporności pacjenta, a wówczas jego organizm jest podatny na zakażenia, w tym także utajone (wewnętrzne). Chore zwierzę stanowi także potencjalne zagrożenie dla człowieka. Zagrożenie to dotyczy to przede wszystkim zoonoz. Zoonozy, czyli choroby odzwierzęce to wg. WHO (Światowej Organizacji Zdrowia) „**Choroby i zakażenia, które przenoszą się w sposób naturalny z kręgowców na człowieka**”. Przenoszenie, czyli transmisja odbywać się może w każdym momencie naszego życia. W tym miejscu dodać należy, że zwalczaniem zoonoz u ludzi zajmuje się epidemiologia.*

Pracownicy ośrodków rehabilitacji zwierząt podczas wykonywania obowiązków, wynikających ze stosunku pracy, narażeni są na transmisję zarazków od podopiecznych. Należą, więc do grupy podwyższonego ryzyka. Do sytuacji takiej dochodzi przede wszystkim za pośrednictwem:

- wektorów (komary, kuczmany, pchły, roztocze),
- skażonego środowiska (od chorych zwierząt),
- droga pokarmową (np. w trakcie spożywania posiłków).

W tym miejscu warto wymienić kategorie zoonoz, dla ich ogólnego określenia.

Kategorie zoonoz (chorób odzwierzęcych)

- **Zoonozy bezpośrednie** - szerzące się przez kontakt bezpośredni człowieka z zakażonym zwierzęciem (np. wścieklizna, brucelloza),
- **Cyklozoonozy** - z którymi mamy do czynienia wówczas, gdy zarazek ma zarówno żywicieli pośrednich i ostatecznych (bąblowica),
- **Metazoonozy** - to choroby wywoływane przez zarazek przenoszony przez bezkręgowce (tzw. wektor mechaniczny lub biologiczny), typowym przedstawicielem tego typu zoonoz jest dżuma,
- **Saprozoonozy** - rozwijają się, gdy człowiek zakaża się z wtórnego źródła zakażenia, np. skażona żywność - przykładem może być glistnica, do której dochodzi przez spożycie niemytych warzyw,
- **Ksenozoonozy** - powstają, gdy czynnik zakaźny przeniesiony zostanie na drodze przeszczepów zakażonych tkanek albo narządów lub za pośrednictwem szczepionek. Ten typ zoonozy nie ma praktycznego znaczenia w kontakcie ze zwierzętami w ośrodku rehabilitacji.

W dalszych rozważaniach dotyczących zoonoz koniecznie wspomnieć należy o warunkach jakie muszą być spełnione, by doszło do zakażenia człowieka, w wyniku którego rozwinąć się może choroba. Elementami, które są konieczne do wystąpienia zoonoz są:

- źródło zarażenia, czyli zwierzę, w organizmie którego zarazek się namnaża,
- człowiek wrażliwy na zarażenie (tzw. dyspozycja),
- czynniki środowiskowe umożliwiające kontakt patogeny (powodującego chorobę) z człowiekiem.

Trzy wymienione elementy stanowią łańcuch, którego ogniwa jeżeli się połączą, wówczas może rozwinąć się zoonoza. Przy tym muszą być spełnione warunki sprzyjające zarażeniu. Zaznaczyć tu warto, że nawet chwilowa niedyspozycja fizyczna pracownika ośrodka rehabilitacji zwierząt może powodować u niego dyspozycję na zarażenie. A zatem przy zwierzętach może pracować jedynie zdrowy człowiek. Zachorowanie na zoonozy oczywiście ułatwione jest, gdy człowiek ma kontakt ze źródłem zarażenia. Zatem, jeżeli do ośrodka trafia zwierzę wykazujące objawy choroby, należy zachować środki ostrożności. Czynniki środowiskowymi umożliwiającymi kontakt z patogenem są przede wszystkim zanieczyszczenia, zarówno podłoża, jak i powietrza. Do zarażenia może dojść w różnoraki sposób:

- przez kontakt bezpośredni - z chorego zwierzęcia na człowieka,
- poprzez kał i mocz,
- ze śliną,
- z krwią,
- z mlekiem,
- z aerozolami (np. podczas kichnięcia zarażonego zwierzęcia)
- przez kontakt pośredni – ze środowiska bytowania chorego zwierzęcia).

Jak wynika z powyższego zestawienia, większość groźnych dla człowieka chorób przenoszonych jest przez bezkręgowce, lecz są też takie, których źródłem są ptaki i inne kręgowce. Stąd ostrożne postępowanie, ukierunkowane na ochronę zdrowia człowieka, jest konieczne w kontakcie ze zwierzętami.

Do zakażenia się dochodzi poprzez tzw. wrota zakażenia, czyli miejsce, przez które zarazek wchodzi do organizmu powodując zakażenie. Są to:

- jama ustna (zakażenia alimentarne)
- układ oddechowy (zakażenia aerogenne)
- skóra uszkodzona (rany) - spojówka.

Ponadto zarazki chorobotwórcze mogą wnikać bezpośrednio do krwi za pośrednictwem owadów krwio pijnych (wektory). Ze względu na istnienie wrót zakażenia w czasie pracy ze zwierzętami należy przestrzegać zasady:

- nie należy spożywać pokarmów,
- nie należy pić napojów,
- nie należy palić papierosów.

Przestrzeganie każdego z wymienionych wskazań uchronić może przed przeniesieniem zarazków drogą jamy ustnej (pokarmową). Pomimo przestrzegania zasad higieny, o których mowa jest w dalszej części niniejszego opracowania, może jednak dojść do zakażenia od zwierząt. Jeśli dochodzi do zakażenia człowieka, to jego skutkiem jest rozwój zoonozy, mogącej powodować różnorodne konsekwencje. Dla pracownika ośrodka rehabilitacji zwierząt skutki wyrażają się następująco:

- rozwija się choroba, a więc czasowa lub całkowita utrata zdrowia,
- zmniejszeniu ulegają dochody w wyniku przerwy w pracy lub przejściem na rentę,
- konieczne są nakłady finansowe na leczenie.

Objawy zoonozy obserwowane u człowieka częstokroć są nieswoiste, trudno je przypisać precyzyjnie do konkretnej choroby, ale wymienić tu można: nudności, gorączka, dreszcze, bóle głowy, wymioty, biegunka, ogólne osłabienie, bóle mięśniowe. Objawy te mogą występować w różnych chorobach, również niezakaźnych. Rozróżnienie charakteru choroby może być trudna dla lekarza medycyny.

Z tego względu przestrzegana musi być zasada, którą można krótko sformułować: **Każdy pracownik ośrodka rehabilitacji dzikich zwierząt zobowiązany jest powiadomić lekarza pierwszego kontaktu o charakterze swojej pracy.** Lekarz medycyny, do którego trafia chory pracownik ośrodka rehabilitacji zwierząt powinien

mieć świadomość, jakiego charakteru pracę wykonuje jego pacjent, gdyż w postępowaniu diagnostycznym powinien brać pod uwagę również zoonozę.

W działaniach organizacyjnych ośrodka konieczne są starania mające na celu:

- *niedopuszczenia do pojawienia się zoonoz,*
- *szybka likwidacja zoonoz,*
- *zniszczenie zarazka w środowisku bytowania ludzi i zwierząt.*

W codziennej działalności ośrodka starania te polegają przede wszystkim na:

- *dezynfekcji i sterylizacji przedmiotów wyposażenia ośrodka*
- *(narzędzi, karmników, poidel i in.),*
- *likwidacji źródła zarażenia poprzez leczenie lub eutanazja chorych zwierząt lub podejrzanych o zarażenie,*
- *likwidacji dróg zarażenia (zakażona pasza i woda).*

Nadmienić trzeba, że zasady te odnoszą się w równej mierze do ochrony zdrowia zwierząt przebywających w ośrodku. Ochrona zdrowia zwierząt jest tak samo ważna, co ochrona zdrowia człowieka. Ale zaniedbania w dziedzinie postępowania profilaktycznego mogą przynieść szkody w szczególności człowiekowi.

Zasady profilaktyki w chorobach odzwierzęcych w ośrodku rehabilitacji:

- *zwierzęta nowoprzyjęte powinny być umieszczone w oddzielnym pomieszczeniu (kwarantanna). W okresie kwarantanny możliwa jest ocena stanu zdrowia tego zwierzęcia, a przypadku podejrzenia choroby zakaźnej, podjęcie stosownych działań mających na celu zapobieżenie rozprzestrzenieniu się choroby.*

Profilaktyka zoonoz w ośrodku rehabilitacji zwierząt opiera się w dużej mierze na ograniczeniu rozprzestrzeniania ewentualnych zakażeń, dlatego muszą znajdować się tu środki do dezynfekcji:

- *mat,*
- *czyszczenia pojemników na paszę i wodę,*
- *zachowania higieny osobistej pracowników ośrodka.*

Jeżeli istnieje uzasadnione podejrzenie o chorobę u zwierzęcia przebywającego konieczna jest ostrożność w postępowaniu z nim i zastosowanie następujących wskazań:

- *należy zakładać maseczki na twarz,*
- *należy zakładać okulary,*
- *nie wolno nosić szkła kontaktowych - w przypadku przeniesienia zarazka na spojówkę i rogówkę oka pod soczewką szkła kontaktowego może on się obficie namnażać i wywołać zapalenie,*
- *należy oddzielić zwierzęta domowe od dzikich by zmniejszyć ryzyko przeniesienia chorób między gatunkami,*
- *jeśli nie jest to możliwe, konieczne należy minimalizować ryzyko przenoszenia chorób (zakładanie rękawiczek, czyszczenie pomieszczeń oddzielnym sprzętem.*

Do działań profilaktycznych zaliczyć należy także techniczne wyposażenia ośrodka rehabilitacji zwierząt, w tym przede wszystkim:

- *przed bramami i furtkami prowadzącymi do ośrodka rehabilitacji powinny być wyłożone maty dezynfekcyjne,*
- *pomieszczenia, w których przebywają zwierzęta nowoprzyjęte (kwarantanna) powinny być wyposażone w maty dezynfekcyjne.*

Celem tego wykładu było uświadomienie znaczenia jakie mają zoonozy, choroby zakaźne, które dotyczą zarówno zwierząt jak też człowieka. Ochrona zdrowia zwierząt jest ważna dla nich samych, jak też dla ludzi kontaktującymi się z nimi. Na koniec wymienić wypada punkty, o których warto pamiętać.

Kilka uwag o zachowaniu zdrowia pracownika ośrodka rehabilitacji zwierząt

- *po każdej czynności w kontakcie ze zwierzętami i ich bezpośrednim otoczeniem konieczne jest zachowanie higieny (przede wszystkim mycie rąk),*
- *przy podejrzeniu choroby u zwierzęcia zachować ostrożność,*
- *używać środków ochrony osobistej: okulary, maski, odzież ochronną,*
- *zwierzę podejrzane o chorobę obsługiwać należy po zakończeniu obsługi zwierząt zdrowych,*
- *każdego dnia po karmieniu chorych zwierząt czyścić pojemniki na karmę i wodę,*
- *codziennie usuwać odchody chorego zwierzęcia,*
- *cotygodniowa dezynfekcja pojemników na karmę i wodę.*

Choć spełnienie zasad opisanych w powyższym tekście może się wydawać niewykonalne, to praktyka dowodzi, że nie są one trudne. Świadome działanie przybiera formy funkcji odruchowych, mimowolnych. Na koniec wypada zapisać hasło, które jakkolwiek nieco pompatyczne, nie jest pozbawione głębokiego sensu:

„Troska o zwierzęta nie może powodować zaniedbania troski o człowieka.”³

ASPEKTY PRAWNE DOTYCZĄCE OPIEKI NAD DZIKIMI ZWIERZĘTAMI

Ptasia Straż bierze udział w interwencjach związanych z pomocą rannym lub chorym ptakom. Pomoc ta zakłada między innymi **przewiezienia ptaka** do ośrodka rehabilitacji ptaków dzikich lub czasowe **przetrzymanie ptaka** w sytuacjach, w których natychmiastowe przewiezienie ptaka nie jest możliwe. W toku Waszej pracy jako strażniczek/strażników mogą pojawić się różne kwestie związane z prawnymi aspektami tej działalności. Strażniczka / strażnik powinien posiadać podstawową wiedzę na temat **przepisów dotyczących ochrony dzikich zwierząt**. Zarówno osoby zgłaszające odnalezienie poszkodowanego ptaka, jak i służby, które mogą być obecne

³ *Ibidem*, s.32

na miejscu interwencji, mogą zadawać pytania, na temat tego, jakie działania związane z opieką nad ptakami są zgodne z przepisami prawa, co wolno zrobić w danej sytuacji, a co jest prawnie zakazane.

OCHRONA GATUNKOWA

Aktem prawnym, z którego wynikają przepisy dotyczące zakazów obowiązujących w stosunku do dziko występujących osobników zwierząt należących do gatunków objętych ochroną jest **ustawa o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004r (Dz. U. Z 2013, poz. 627, z późn. zm.)**. Zgodnie z tą ustawą, zwierząt podlegających ochronie **nie wolno przetrzymywać, chwycić, transportować, przemieszczać z miejsc regularnego przebywania w inne miejsca**. Na podstawie **art. 52 ust. 2** tej samej ustawy dopuszcza się jednak odstępstwo od wyżej wymienionych przepisów w sytuacji, kiedy **zwierzę jest ranne lub chore**, a schwytanie go ma na celu udzielenie mu pomocy weterynaryjnej lub przewiezienie do ośrodka rehabilitacji. Osoba, która znalazła ranne, chore zwierzę **może**, więc je **schwytać i przetransportować do miejsca, w którym zostanie udzielona mu pomoc**, ale nie może samowolnie przetrzymywać go w czasie leczenia, chyba, że po uzyskaniu zgody od regionalnego dyrektora ochrony środowiska.⁴

Treść ustawy:

*„Art. 52. 1. W stosunku do dziko występujących zwierząt objętych **ochroną gatunkową** mogą być wprowadzone następujące zakazy:*

- 1) zabijania, okaleczania, chwytania, transportu, pozyskiwania, przetrzymywania, a także posiadania żywych zwierząt;*
- 2) zbierania, przetrzymywania i posiadania zwierząt martwych, w tym spreparowanych, a także ich części i produktów pochodnych;*
- 3) niszczenia ich jaj, postaci młodocianych i form rozwojowych;*
- 4) niszczenia ich siedlisk i ostoi;*
- 5) niszczenia ich gniazd, mrowisk, nor, legowisk, żeremi, tam, tarlisk, zimowisk i innych schronień;*
- 6) wybierania, posiadania i przechowywania ich jaj;*
- 7) wyrabiania, posiadania i przechowywania wydmuszek;*
- 8) preparowania martwych zwierząt lub ich części, w tym znalezionych;*
- 9) zbywania, nabywania, oferowania do sprzedaży, wymiany i darowizny zwierząt żywych, martwych, przetworzonych i spreparowanych, a także ich części i produktów pochodnych;*
- 10) wwożenia z zagranicy i wywożenia poza granicę państwa zwierząt żywych, martwych, przetworzonych i spreparowanych, a także ich części i produktów pochodnych;*

⁴Interpretacja GDOŚ – dotycząca przetrzymywania dzikich zwierząt – DOP-02.650.01.2.2013mk

11) *umyślnego płoszenia i niepokojenia;*

12) *fotografowania, filmowania i obserwacji, mogących powodować ich płoszenie lub niepokojenie;*

13) *przemieszczania z miejsc regularnego przebywania na inne miejsca;*

14) *przemieszczania urodzonych i hodowanych w niewoli do stanowisk naturalnych.*

2. *W stosunku do dziko występujących zwierząt objętych ochroną gatunkową mogą być wprowadzone odstępstwa od zakazów, o których mowa w ust. 1, dotyczące:*

1) *usuwania od dnia 16 października do końca lutego gniazd z budek dla ptaków i ssaków;*

2) *usuwania od dnia 16 października do końca lutego gniazd ptasich z obiektów budowlanych i terenów zieleni, jeżeli wymagają tego względy bezpieczeństwa lub sanitarne;*

3) *chwytania na terenach zabudowanych przez podmioty upoważnione przez wojewodę zabłąkanych zwierząt i przemieszczania ich do miejsc regularnego przebywania;*

4) *chwytania zwierząt rannych i osłabionych w celu udzielenia im pomocy weterynaryjnej i przemieszczania do ośrodków rehabilitacji zwierząt oraz przetrzymywania w tych ośrodkach na czas odzyskania zdolności samodzielnego życia i przywrócenia ich do środowiska przyrodniczego;*

5) *wykonywania czynności związanych z prowadzeniem racjonalnej gospodarki rolnej, leśnej lub rybackiej, jeżeli technologia prac uniemożliwia przestrzeganie zakazów;*

6) *pozyskiwania gatunków zwierząt, o których mowa w art. 49 pkt 1 lit. c, lub ich części i produktów pochodnych przez podmioty, które uzyskały zezwolenie wojewody na to pozyskiwanie;*

7) *przetrzymywania, zbywania, nabywania, oferowania do sprzedaży, wymiany, darowizny, a także wywożenia poza granicę państwa żywych, martwych i spreparowanych zwierząt, o których mowa w pkt. 6, oraz ich części i produktów pochodnych."*

Podsumowując, wg ustawy o ochronie praw przyrody nie można przetrzymywać w rękach prywatnych bezterminowo zwierząt objętych ochroną gatunkową. **Można i należy udzielić takim zwierzętom pomocy w sytuacji, kiedy tego potrzebują**, jednak tylko w zakresie dostarczenia ich pod opiekę specjalistów, którzy mają odpowiednie kompetencje, by zwierzę leczyć. Chodzi tutaj nie tylko o prawidłowe leczenie zwierząt i opiekę nad nimi, ale także, o etyczne aspekty opieki, jak np. o unikanie sytuacji, w której zwierzę zostanie oswojone i nie będzie już możliwe wypuszczenie go na wolność. Nawet jeżeli zwierzę, ze względu na swoje kalectwo, nie jest w stanie wrócić na wolność, osoba prywatna nie może zatrzymać go w domu, zwierzę powinno być przekazane do azylu dla dzikich zwierząt, gdzie będą mu zapewnione odpowiednie warunki, chyba że jest w stanie sama je zapewnić i uzyskać zezwolenie GDOŚ na stałe przetrzymywanie tego zwierzęcia.

Przepisy mają zapobiegać próbom hodowli zwierząt dzikich i chronić je przed nieuzasadnionym chwytaniem.

ODSTĘPSTWA OD ZAKAZÓW DOTYCZĄCYCH ZWIERZĄT CHRONIONYCH W PRZYPADKU, KIEDY SĄ ONE RANNE LUB CHORE, wg. ustawy o ochronie przyrody:

	OSOBA ZGŁASZAJĄCA PTASIA STRAŻ	LEKARZ WETERYNARII	OŚRODKI REHABILITACJI DZIKICH ZWIERZĄT
CHWYTANIE	TAK	TAK	TAK
TRANSPORTOWANIE	TAK	TAK	TAK
LECZENIE (PRZETRZYMYWANIE NA CZAS LECZENIA)	NIE	TAK	TAK
REHABILITACJA (DŁUGOTRAWŁE PRZETRZYMYWANIE)	NIE	NIE	TAK

Ptasia Straż, jako grupa wolontariuszy Fundacji Albatros i Ośrodka Rehabilitacji Ptaków Dzikich w Bukwałdzie, pozostaje pod opieką i nadzorem kadry ośrodka. Ptasie strażnicy stanowią niejako oddziały terenowe ośrodka i działają na zasadach ustalonych w porozumieniu o współpracy. Stąd w określonych sytuacjach, na w.w. zasadach, mogą przetrzymywać ptaki w celu ich leczenia i rehabilitacji lub – w przypadku osieroconych piskląt - odchowu.

OCHRONA PTAKÓW W POLSCE

Przyrost ludzkości, wzrost zanieczyszczeń i rozwój cywilizacji oznaczają ciągłą ekspansję, a co za tym idzie tereny, które stanowiły dotychczas naturalne środowisko dla wielu gatunków dzikich ptaków z roku na rok ulegają zmniejszeniu i ograniczeniu. Większość gatunków cierpi na tym, jedynie nieliczne gatunki ptaków przystosowały się do życia blisko ludzi. Procesy te postępują stąd też pojawiły się inicjatywy zapewnienia ochrony prawnej dla ptaków oraz terenów ich lęgów i żerowania.

Oprócz zagrożeń wynikających z zanikania terenów lęgowych, możemy również wymienić wiele innych czynników zagrażających zdrowiu i życiu dzikich ptaków, takich jak: działalność ludzi (kłusownictwo, kolekcjonerstwo, nieuzasadnione znęcanie się), zwiększone zurbanizowanie skutkujące częstymi kolizjami ptaków z pojazdami, liniami wysokiego napięcia, budynkami oraz naruszanie gniazd przy pracach remontowych oraz przy regulacji i utrzymaniu terenów zielonych w miastach.

Poza tym ptakom zagrażają drapieżniki - zarówno te dzikie, jak i udomowione, takie jak psy i koty (koty domowe zabijają i ranią rocznie miliony ptaków. Wiele z nich trafia do ośrodków rehabilitacji zwierząt).

Pamiętajmy, że *ptaki stanowią nieodłączną część świata przyrody, pełniąc istotną funkcję w ekosystemach. Są one przy tym doskonałym wskaźnikiem zachowania różnorodności biologicznej, a w wielu krajach w również w Polsce, zmiany liczebności wybranych gatunków lęgowych traktowane są jako wskaźnik jakości życia ludzkiego.*⁵ W tym rozdziale przyjrzymy się dokładniej metodom i regulacjom prawnym przyczyniającym się do ich ochrony.

Niemal wszystkie gatunki ptaków w Polsce podlegają ścisłej lub częściowej ochronie⁶ zgodnie z ustawą o ochronie przyrody, którą już omawialiśmy w poprzednim rozdziale. Na dzień 1 stycznia 2017 stwierdzono w Polsce **452 gatunków ptaków**.⁷ Wobec powyższego możemy przyjąć, że wszystkie zakazy wynikające z ustawy dotyczące chwytania, transportowania, przetrzymywania, itp. mają zastosowanie prawie do każdego gatunku ptaków występujących w Polsce. Jedynie nieliczne gatunki nie zostały objęte ustawą o ochronie przyrody, został im przypisany status zwierząt **łownych z okresową ochroną** w okresie lęgowym. Są to następujące gatunki: **gęś zbożowa, gęś białoczelna, gęgawa, cyraneczka zwyczajna, krzyżówka, głowienka zwyczajna, czernica, jarząbek zwyczajny, kuropatwa zwyczajna, bażant zwyczajny, grzywacz, łyska, słonka**.

Oprócz ustawy o ochronie przyrody prawa zwierząt reguluje **ustawa o ochronie zwierząt (Dz.U. z 2013 r. poz. 856, ze zm.)**, tak więc wszystkie gatunki ptaków podlegają regulacjom w niej zawartym. Naczelną zasadą przyjętą w ustawie jest zasada humanitarnej ochrony zwierząt, art. 5 *Każde zwierzę wymaga humanitarnego traktowania*.

Poza regulacjami krajowymi Polska po wejściu do Unii Europejskiej jest zobowiązana się do przestrzegania i wdrażania **Dyrektywy Ptasiej z 1979**. Na jej mocy kraje członkowskie są zobowiązane do zachowywania populacji dzikich żyjących ptaków, oraz do powoływania obszarów chroniących siedliska ptaków i ptaki tam występujące. Na mocy tej dyrektywy powołano **Obszary Specjalnej Ochrony Ptaków „Natura 2000”**.

⁵ *Ilustrowana encyklopedia ptaków Polski*, M.Radziszewski, M.Matysiak, Carta Blanca, 2010, s.18

⁶ **Ścisła ochrona prawna zwierząt** polega na tym, że dzikie zwierzęta z listy gatunków zwierząt objętych ochroną nie mogą być przedmiotem polowania; **ochrona częściowa** dopuszcza natomiast regulację gatunku w okresach i miejscach do tego wyznaczonych;

⁷ według podziału przyjętego przez Komisję Faunistyczną **Sekcji Ornitologicznej Polskiego Towarzystwa Zoologicznego**, która zajmuje się weryfikacją obserwacji – listę gatunków można znaleźć na stronie organizacji: http://komisjafaunistyczna.pl/?page_id=10 / listę wszystkich gatunków wraz ze zdjęciami na stronie ptaki.polski.pl, hasło **Ptaki Polski**

OŚRODKI REHABILITACJI ZWIERZĄT DZIKICH

Ośrodki Rehabilitacji Zwierząt Dzikich działają na mocy **ustawy o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004, art. 5 pkt 13**. Są to miejsca, w których dzikie zwierzęta, które okresowo wymagają opieki człowieka są poddawane leczeniu i rehabilitacji, a następnie (jeżeli ich stan na to pozwala) wypuszczane na wolność. Miejsca te są przystosowane tak, by warunki przebywania zwierząt odpowiadały ich potrzebom biologicznym. Ośrodki Rehabilitacji powstają na podstawie zezwolenia wydawanego przez **Generalnego Dyrektora Ochrony Środowiska** - na stronie **GDOŚ** można znaleźć listę wszystkich powstałych w Polsce ośrodków rehabilitacji zwierząt dzikich.

Na terenie województwa warmińsko-mazurskiego istnieje **8** ośrodków rehabilitacji dzikich zwierząt. Lista ośrodków wraz z mapą znajduje się na stronie **falbatros.pl**

OŚRODKI REHABILITACJI PTAKÓW DZIKICH W WOJEWÓDZTWIE WARMIŃSKO-MAZURSKIM:

- **Ośrodek Rehabilitacji Ptaków Dzikich w Bukwałdzie**
Fundacja Albatros, Bukwałd 45a, 11-001 Dywity,
tel. 664 173 828, 664 950 458
- **Ośrodek Rehabilitacji Ptaków Drapieżnych w Dąbrówce**
Nadleśnictwo Olsztyn, Dąbrówka Wlk. 29, 11-001 Dywity,
tel. 89 513 03 91, 693 982 171
- **Ośrodek Rehabilitacji Zwierząt Dębiny**
Ławki 72, 14-405 Wilczęta,
tel. 501 642 632, tel. 503 461 984
- **Ośrodek Rehabilitacji Zwierząt w Jerzwałdzie**
Zespół Parków Krajobrazowych Pojezierza Iławskiego i Wzgórz Dylewskich,
Jerzwałd 62, 14-233 Jerzwałd,
tel. 89 758 44 39, 897 588 527
- **Ośrodek Okresowej Rehabilitacji Bocianów w Krutyni**
Mazurski Park Krajobrazowy, Krutyń 66, 11-710 Piecki,
tel. 89 742 14 05, 509 209 942
- **Ośrodek Rehabilitacji Zwierząt w Napromku**
Nadleśnictwo Olsztynek, Napromek 16, 14-260 Lubawa,
tel. 89 645 82 41, 501 322 199
- **Ośrodek Rehabilitacji Zwierząt w Jelonkach**
Jelonki 80a, 14-411 Rychliki,
tel. 503 787 538
- **Ośrodek Rehabilitacji Zwierząt w Gronowie Górnym**
ul. Bursztynowa 24, Gronowo Górne, 82-310 Elbląg,
tel. 502 532 569

Czy przewożenie ptaków / zwierząt chronionych jest legalne?

Tak, ustawa o ochronie przyrody dopuszcza prawo do chwytania, transportu i przetrzymywania zwierząt chronionych, w sytuacjach, kiedy są one ranne, chore.

Czy można przetrzymywać w domu zwierzęta dzikie?

Nie, ustawa o ochronie przyrody zakazuje długotrwałego przetrzymywania zwierząt dzikich. Zwierzęta mogą przebywać pod opieką osób niewykwalifikowanych tylko czasowo, do momentu dostarczenia ich do ośrodka rehabilitacji / weterynarza.

Które z ptaków w Polsce są pod ochroną?

Niemal wszystkie z 452 gatunków stwierdzonych w Polsce.

Co to jest ośrodek rehabilitacji dzikich zwierząt?

Jest to miejsce specjalistycznie przystosowane do leczenia i rehabilitacji zwierząt dzikich.

DOCZYTAJ, DLA ZAINTERESOWANYCH

Ustawa o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004r (Dz. U. Z 2013, poz. 627, z późn. zm.)

Ustawa o ochronie zwierząt

Ochrona prawna zwierząt

CZĘŚĆ II – KOMPEDIUM WIEDZY

SYSTEMATYKA PTAKÓW

Jak już wiemy w Polsce występuje ponad 450 gatunków ptaków. Jest to grupa nie tylko bardzo liczna, ale i bardzo wewnętrznie zróżnicowana. Identyfikacja poszczególnych gatunków wymaga nie tylko umiejętności obserwacji, ale także wiedzy z zakresu cech charakterystycznych danych gatunków. Pomocny w tym celu będzie dobry atlas ptaków, w który warto się zaopatrzyć lub Internet, w którym znaleźć możemy wiele dobrze przygotowanych atlasów online, w których znajdziemy charakterystykę poszczególnych gatunków, zdjęcia oraz odgłosy ptaków. Poniżej przykładowe strony:

- **bird-watching.pl** – zakładka albumy;
- **ptaki.24.pl** – zakładka atlas ptaków;
- **wikipedia** – hasło Ptaki Polski, spis wszystkich gatunków, stan na rok 2017 wraz ze zdjęciami;

PODZIAŁ PTAKÓW ZE WZGLĘDU NA SPOSÓB OPIEKI NAD MŁODYMI

W przypadku ptaków rannych i chorych nie ma wątpliwości, czy interwencja jest konieczna, inaczej sprawa wygląda w przypadku ptaków młodych – piskląt i podlotów. Często zdarza się tak, że zdrowe ptaki - podloty są niepotrzebnie zabierane z ich naturalnego środowiska i oddzielane od rodziców, a pisklęta zamiast z powrotem być włożone do gniazda i wychowywać się w swoim otoczeniu, trafiają pod opiekę ludzi. Warto przybliżyć sobie wiedzę dotyczącą preferowanych przez dane gatunki modeli opieki nad młodymi, aby w przyszłości uniknąć takich błędów i prawidłowo informować osoby, którym będziecie udzielać informacji o zalecanym postępowaniu w poszczególnych przypadkach.

Ze względu na sposób opieki nad młodymi, wynikający z przystosowań do środowiska i etapu rozwoju, w jakim klują się pisklęta, a w związku z tym, czy po wykluciu pozostają w gnieździe, czy są zdolne funkcjonować poza nim, ptaki dzielimy na:

- **ZAGNIAZDOWNIKI** - pisklęta zaraz po wykluciu przebywają poza gniazdem i są zdolne do samodzielnego żerowania;
- **GNIAZDOWNIKI** – pisklęta wykluwają się nieporadne, karmione są w gnieździe przez osobniki dorosłe, kiedy podrosną opuszczają gniazdo (**podloty**), jednak z racji na to, że nie osiągają jeszcze pewnej sprawności, dalej są dokarmiane przez rodziców;

ZAGNIAZDOWNIKI

Do zagniazdowników zalicza się gatunki, których pisklęta wkrótce po przyjściu na świat są zdolne do opuszczenia gniazda.⁸ Do tej grupy ptaków zaliczamy między innymi gatunki z rzędu **blaszkodziobych** i **grzebiących**. Po wykluciu pisklęta pozostają poza gniazdem, najczęściej pod opieką samicy, która chroni je przed niebezpieczeństwami, a czasem wskazuje miejsca żerowania. Pisklęta począwszy od pierwszego dnia sprawnie chodzą, potrafią utrzymać stałą temperaturę ciała, są przystosowane do samodzielnego żerowania. Zagniazdowniki możemy podzielić na 4 grupy:

- rodzice karmią pisklęta poza gniazdem, np. perkozy;
- rodzice wskazują pożywienie młodym (nie podają do dzioba), np. cietrzew, głuszec;
- pisklęta same znajdują pokarm, ale są pod opieką rodziców;
- pisklęta są zdane tylko na siebie;

CO ZROBIĆ, KIEDY ZNAJDĘ MAŁEGO ZAGNIAZDOWNIKA?

Młode zagniazdowniki od samego początku przebywają poza gniazdem pod opieką rodziców w miejscach żerowania typowych dla danego gatunku. Gatunki wodne przemieszczają się z młodymi do pobliskich zbiorników wodnych, analogicznie, jak gatunki z rodziny grzebiących, które zabierają swoje młode na łąki. Pisklęta uczą się żerowania na dobrze znanym rodzicom terytorium. Często w sytuacji niebezpieczeństwa młode chowają się w trawach, zaroślach a dorosłe osobniki próbują w tym czasie odwrócić uwagę napastnika. Może się zdarzyć, że znajdziesz młoda kaczkę, czy kuropatkę właśnie w tym momencie. Pamiętaj, że mały ptak najprawdopodobniej nie jest porzucony i nie zabieraj go do domu. Jak w każdym przypadku, kiedy zaobserwowany przez Ciebie ptak nie jest ranny **wycofaj się i poświęć dłuższą chwilę na obserwację otoczenia**. W momencie, kiedy oddalisz się od pisklaka na bezpieczną odległość, dorosłe osobniki będą mogły do niego powrócić. Przebywając bezpośrednio przy nim, nie pozwalasz im na to. **Interweniuj tylko w sytuacji, kiedy pisklę jest ranne lub masz pewność, że zostało faktycznie pozostawione samo sobie** – mogłaś/eś, np. zaobserwować śmierć matki.

⁸ Ilustrowana encyklopedia ptaków Polski, op.cit., s.66

GNIAZDOWNIKI

Do gniazdowników zaliczyć możemy gatunki ptaków⁹, których młode po wykluciu nie są zdolne do samodzielnego życia i wymagają opieki rodziców, w związku z czym dłuższy czas spędzają w gnieździe. Gniazdowniki najczęściej rodzą się nagie i ślepe, czasami są pokryte rzadkim puchem. Nie potrafią same zdobywać pożywienia i są całkowicie uzależnione od pomocy dorosłych, które je ogrzewają i karmią.¹⁰ Do tej grupy ptaków zaliczamy, m.in. **ptaki szponiaste, sowy, wróblowe, gołębie, dzięcioły**. Pisklęta gniazdowników wykluwają się niedołączone, pozostają w gnieździe pod opieką dorosłych – nie mają zdolności do termoregulacji. Dorosłe dostarczają młodym pokarm zarówno w okresie, w którym przebywają one w gnieździe, jak i po jego opuszczeniu, kiedy ptaki przysposabiają się do samodzielnego życia. Gniazdowniki możemy podzielić na 2 grupy:

- **GNIAZDOWNIKI WŁAŚCIWE** – pisklęta wykluwają się nagie, mają zrośnięte powieki, np. wróblowate, dzięcioły;
- **PÓŁGNIAZDOWNIKI** – pisklęta okryte puchem, mogą mieć zrośnięte powieki, lub całkowicie otwarte oczy; pisklęta same potrafią pobierać pokarm z gniazda lub są karmione przez dorosłe osobniki;

PISKŁĘTA GNIAZDOWNIKÓW

Tak jak już wiemy pisklęta gniazdowników wykluwają się nagie, lub pokryte puchem. Jeżeli znajdziemy na ziemi samotne pisklę, możemy podejrzewać, że wypadło ono z gniazda. **Zazwyczaj, pierwszym, co powinniśmy zrobić w tej sytuacji, jest rozejrzenie się w poszukiwaniu gniazda i odłożenie pisklęcia z powrotem do gniazda**, jeżeli gniazdo znajduje się w naszym zasięgu. **Nie jest prawdą, że pisklę zostanie odrzucone ze względu na obcy zapach, który na nim pozostawimy** - ptaki rozpoznają swoje pisklęta głównie z pomocą wzroku i słuchu. Pamiętajmy, by szybko wycofać się z miejsca zdarzenia, tak by dorosłe ptaki mogły spokojnie przylecieć do gniazda.

W sytuacji, kiedy okazuje się, że gniazdo wraz z pisklakami znalazło się na ziemi - oderwało się od ściany budynku, spadło z drzewa, spróbujemy umieścić je w tym samym miejscu, lub w jego pobliżu. Jeżeli gniazdo jest zniszczone, lub w ogóle nie znaleźliśmy gniazda, możemy spróbować zrobić gniazdo zastępcze i umieścić je w tym samym miejscu wraz z pisklęciem / pisklakami. Dorosłe ptaki powinny wrócić do gniazda i kontynuować karmienie. Musimy obserwować (przebywając daleko od gniazda), czy

⁹ Gniazdowniki to nie tylko ptaki, kategoria ta dotyczy się również gatunków gryzoni jak i ssaków drapieżnych, a nawet ryb;

¹⁰ E. M. Derrickson. *Comparative Reproductive Strategies of Altricial and Precocial Eutherian Mammals*. „Functional Ecology”. 6 (1), s. 57-65, 1992. British Ecological Society (ang.) / cyt za: wikipedia;

tak się stanie. Jeżeli w ciągu kilku godzin dorosłe nie wróci i nie podejmą ponownie karmienia, należy zainterweniować i przejąć opiekę nad pisklętami.

Pamiętajmy, że nie wszystkie gniazdowniki mają gniazda na drzewach, czy krzewach, czyli tam gdzie zazwyczaj ich szukamy. Gniazda ptaków mają różną postać i umiejscowienie. Zawsze pełnią tę samą rolę, jaką jest zapewnienie warunków niezbędnych do wyklucia jaj i prawidłowego rozwoju młodych osobników danego gatunku, jednak nie zawsze znajdują się w miejscu dla nas oczywistym. Są gatunki ptaków, które składają jaja bezpośrednio na ziemi, większość gatunków jednak zakłada gniazda ponad ziemią – na drzewach, krzewach, w naturalnych zagłębieniach skalnych, czy w otworach budynków. Gniazda możemy podzielić na 2 typy ze względu na stopień ich widoczności:¹¹

- **GNIAZDA UKRYTE / PÓŁODKRYTE** – gniazda, które znajdują się w dziuplach, norach, lub w innych ukrytych miejscach, zagłębieniach;
- **GNIAZDA ODKRYTE** – wszystkie pozostałe – mogą przyjmować formę otwartą, lub zamkniętą, mogą znajdować się na drzewach, krzewach;

Ptaki, które zakładają gniazda w naturalnych otworach nazywamy **dziuplakami**. Wśród nich wyróżnić, możemy ptaki, które zakładają gniazda w dziuplach - ptaki wróblowe, niektóre gatunki kaczek (np. mandarynka, nurogęś, gągoł), gołębie, sowy (np. pójdzka, sóweczka, włochatka) oraz wszystkie gatunki dzięciołów oraz te, które zakładają gniazda w norach w piaszczystych skarpach - żoła, zimorodek, brzegówka;¹²

PISKŁĘTA GNIAZDOWNIKÓW - CECHY SZCZEGÓLNE

- nieopierzone lub pokryte puchem, brak piór;
- powieki zrośnięte lub oczy otwarte;

WSKAZÓWKI POSTĘPOWANIA

Twoją pierwszą czynnością powinno być sprawdzenie, czy pisklę **nie jest ranne**. Jeżeli tak nie jest, postaraj się **znaleźć gniazdo i odłożyć do niego pisklę**. Jeżeli nie uda Ci się namierzyć gniazda, zajmij się pisklęciem poprzez:

- **ogrzewanie** – pisklę gniazdowników nie ma rozwiniętych mechanizmów termoregulacji. W normalnych warunkach ogrzewane jest przez samicę, dlatego w wypadku, kiedy znalazło się pod opieką człowieka, to on musi zapewnić mu ciepło. Jeżeli pisklę trzeba ogrzać na miejscu interwencji przed przewiezieniem do miejsca odchowu, osoba która znajduje się na miejscu może **ogrząć je w dłoniach**, lub delikatnie wsunąć po głowę do ciepłej rękawiczki, skarpety. **Uwaga, pisklę nie ogrzewane może umrzeć z wyziębienia.**

¹¹ *Ilustrowana encyklopedia ptaków Polski*, op.cit., s. 48

¹² *Ibidem*, s.48

- **tymczasowe „gniazdo”** – przygotuj schronienie dla pisklęcia wykorzystując kartonowe pudełko, w którym będzie można przewieźć pisklę do miejsca odchowu. Pudełko możesz wyłożyć polarem lub wełnianą tkaniną i umieścić w nim termofor lub plastikową butelkę wypełnioną ciepłą wodą. **Kontroluj temperaturę, uważaj by pisklęcia nie przegrzać – zalecana temperatura w transporterze to około 35-40 stopni;**
- **pojenie** – napój pisklę letnią wodą – poić możesz kroplomierzem, lub upuszczając kropelki wody z palca do dzioba pisklaka;
- **karmienie** – karmienie podejmuj tylko w sytuacji, kiedy ptak przebywa pod Twoją opieką dłużej niż 2 h. Pisklę powinno jeść minimum co 2h, najbezpieczniej będzie podać mu starte, ugotowane na miękko jajko.* **Uwaga, dopóki gatunek pisklaka nie zostanie określony, nie karm go inaczej, dobierając nieodpowiedni pokarm, możesz mu zaszkodzić;**

PODLOTY GNIAZDOWNIKÓW

Podloty, to młode ptaki z gatunków gniazdowników, które przebywają już poza gniazdem, ale nie są jeszcze całkowicie samodzielne – zazwyczaj opuszczają gniazda na przełomie maja i czerwca. Podloty nie są jeszcze w pełni sprawne i dopiero uczą się radzić sobie w nowej rzeczywistości, w tym czasie uczą się latać, dlatego też rodzice dalej dokarmiają je i czuwają nad ich bezpieczeństwem.

Jest to naturalny cykl dojrzewania tych gatunków, który wykształcił się w toku ewolucji dla zwiększenia szansy zachowania lęgu. Pisklęta przebywające przez długi czas w gnieździe stanowią łatwy łup dla drapieżników, którzy łatwo mogą znaleźć gniazdo po zapachu odchodów i nawoływaniu piskląt. Dodatkowo drapieżnik, znajdując gniazdo zabije wszystkie pisklęta się w nim znajdujące. Szanse rosną w sytuacji, kiedy pisklęta – podloty przebywają rozproszone poza gniazdem. Ich szanse na ucieczkę wzrastają w razie ataku.

Często wydaje się, że podlot został porzucony, bo nie możemy zaobserwować dorosłych ptaków w jego pobliżu. Może się zdarzyć, że akurat karmią w tym czasie inne podloty, albo ze względu na zagrożenie ze strony drapieżnika, nie chcą zdradzać swojego i podlotów położenia. Zawsze dobrze wycofać się i obserwować rozwój sytuacji z ukrycia.

Podloty występują u **ptaków wróblowych** (drozdy, zięby, szczygły, sikorki, wróble itd.), u **gołębi** (sierpówek, grzywaczy, gołębi domowych itp.), **ptaków krukowatych** (kawki, wrony, sroki, gawrony itd.), u **drapieżnych** (pustułek, myszołowów, jastrzębi itd.) u **sów** (puszczyków, sów uszatyh itd.).

Podloty w 99% przypadków są niepotrzebnie zabierane z ich naturalnego środowiska. Bardzo często ludziom wydaje się, że młode ptaki są samotne, porzucone, że trzeba im koniecznie pomóc. Podloty zachowują się nieporadnie, bo uczą się dopiero jak funkcjonować poza gniazdem. Zabranie takiego ptaka z jego naturalnego środowiska to niedźwiedzia przysługa, bo zdrowe młode ptaki, które

pozostają pod opieką dorosłych, wrywane są z naturalnego środowiska i odchowywane przez ludzi, co na zawsze wpłynie niekorzystnie na ich dalszą egzystencję. Ptaki nie będą w stanie nauczyć się wielu umiejętności, które powinny być im przekazane przez rodziców. *Szczególnie dramatycznie sytuacja wygląda u kawek – ptaki żyją w ściśle hierarchicznych społecznościach, gdzie każdy osobnik ma ustaloną pozycję. Osobnik wychowany przez ludzi może nie zostać przyjęty do grupy lub trafi na sam dół hierarchii, przez co nie będzie mógł np. założyć rodziny. Często takie ptaki kończą życie na wysypiskach śmieci – w jedynym miejscu, gdzie panuje łatwy dostęp do pokarmu.*¹³

PODLOTY GNIAZDOWNIKÓW - CECHY SZCZEGÓLNE

- posiadają wiele piór podobnych do piór dorosłych osobników swojego gatunku (w odróżnieniu od piskląt, które są nieopierzone lub pokryte puchem);
- możemy zauważyć resztki piór puchowych na szyi i głowie;
- krótki ogon, nie wyrosnięte sterówki (pióra ogona);
- żółte zajady – żółte zgrubienia u nasady dzioba;
- podloty mają niewybarwioną i miękką woskówkę wokół nozdrzy;
- nieporadny wygląd i zachowanie;
- ptak nie lata, lub słabo lata - podskakuje podfruwając;
- ptak jest cicho, nawołuje rodziców co jakiś czas – ptak krzyczący cały czas, może wzbudzić Twoje zaniepokojenie, jednak zanim go zabierzesz – skonsultuj się ze specjalistami;

Stwierdzenie, czy na pewno jest to podlot i jakiego gatunku jest to ptak, przynajmniej na początku może nastręczać wiele trudności. Dobrze jest oglądać zdjęcia podlotów poszczególnych gatunków i porównywać je ze zdjęciami dorosłych osobników. Na stronie Ptasiego Azylu możecie znaleźć porównywarke gatunków, która pozwoli Wam po podaniu odpowiednich parametrów określić z jakim ptakiem macie do czynienia. Adres strony: ptasiazyl.zoo.waw.pl/identyfikacja-gatunku.

WSKAZÓWKI POSTĘPOWANIA

Nie zabieraj podlotów z ich naturalnego środowiska. Wskazania do interwencji są tylko wtedy, jeżeli ptak **jest ranny** lub wiesz, że jego **rodzice zginęli**. Możesz natomiast upewnić się, czy podlotowi nic nie zagraża:

- sprawdź, czy **miejsce jest bezpieczne** – jeżeli spotkasz podlota, który siedzi na ulicy, ścieżce rowerowej, czyli w miejscu, które stanowi dla niego zagrożenie, przełóż go w miejsce spokojniejsze – posadź go najbliższej niskiej gałęzi lub pozostaw na ziemi pomiędzy drzewami, krzewami;
- **obserwuj** – jeżeli chcesz się upewnić, że rodzice podlota wrócą – oddal się i ukryj, tak byś nie była / nie był widoczna/y ani dla podlota, ani dla rodziców; podlot powinien zacząć nawoływać rodziców, a oni z czasem powinni mu odpowiadać i przylecieć go nakarmić; Pamiętaj, że taka obserwacja wymaga od Ciebie cierpliwości i czasu, dorosłe ptaki nie przylecą od razu, na pewno nie pojawią się w Twojej obecności;

¹³ Pisklęta i podloty, OGÓLNOPOLSKIE TOWARZYSTWO OCHRONY PTAKÓW, źródło: www.otop.otg.pl

Uwaga, jeżeli zdarzyło się tak, że osoba niepotrzebnie zabrała podlota, polećmy jej, by jeżeli nie minęło od tego zdarzenia dużo czasu, odniosła go w miejsce, z którego ptak został zabrany. Podlota należy zostawić na ziemi w bezpiecznym miejscu, oddalić się i zaobserwować, czy pojawiają się rodzice.

Powyżej przedstawiliśmy zasady ogólne dotyczące zachowania wobec podlotów. Są jednak gatunki, których zachowanie jest specyficzne, a co za tym idzie powinniśmy się zachować wobec nich w odmienny sposób.

Młody jerzyk (czyli czarny ptak często mylony z jaskółką) leżący na ziemi

Stańmy nad miękką murawą i spróbujmy zdecydowanie go podrzucić, po skosie wysoko do góry. Młode jerzyki często po wylocie z gniazda lądują na ziemi i nie mogą się z niej poderwać¹⁴. Takie podrzucenie w powietrze pozwoli im ponownie wystartować do lotu. Trawa złagodzi ewentualny upadek. Spróbujmy podrzucić go dwa razy – jeżeli spada, przypuszczalnie ma jeszcze za krótkie skrzydła albo jest chory. Dopiero w takim przypadku należy interweniować.

Młody puszczyk (czyli sowa) na ziemi

Rozejrzyjmy się po okolicznych drzewach; młode puszczyki¹⁵ opuszczają gniazdo i chodzą po gałęziach, zanim nauczą się latać, ale są zazwyczaj pilnowane przez rodziców. Czasami zdarza im się spaść – najlepiej wówczas zostawić młodego ptaka w miejscu, w którym go znaleźliśmy. Ma bardzo silne pazury i potrafi się samodzielnie wdrapać na drzewo. Jeśli to miejsce uczęszczane przez psy lub koty, możemy spróbować posadzić go na najbliższej gałęzi. Trzeba jednak pamiętać, że młode puszczyki potrafią się bronić pazurami, a dodatkowo narażamy się na atak rodziców.

Młoda pustułka (czyli ptak drapieżny, mały sokół)

Podlot może siedzieć na ziemi, parapecie okiennym lub gzymsie i tam czekać na rodzica przylatującego z pożywieniem. Zwłaszcza jeżeli ptak ma pióra (a nie puch), na pewno nie ma potrzeby go zabierać. Należy pozostawić pustułkę w miejscu, w którym ją znaleźliśmy. Rodzice na pewno przylecą ją nakarmić. Możemy jedynie spróbować przenieść takiego podlota w miejsce bezpieczniejsze – na przykład na drzewo lub wyższy mur.¹⁶

¹⁴ Jerzyki mają wyjątkowo krótkie kończyny, które nie pozwalają im na poderwanie się do lotu z ziemi, dlatego trzeba je podrzucić. Dorosłe jerzyki nie siadają na ziemi, trzymają się ostrymi pazurami chropowatych powierzchni, np. ścian i w ten sposób odpoczywają;

¹⁵ Młode sowy na etapie gałęziaka, mają jeszcze na ciele puch, jednak nie są to już pisklęta, należy zostawić je w spokoju; przy obserwacji w dzień rodzice małej sowy nie pojawiają się, ponieważ w tym czasie śpią gdzieś w pobliżu. Puszczyki często mają gniazda w dziuplach starych drzew przy drogach, dlatego też młode można spotkać na drodze – nie należy ich zabierać, wystarczy tylko podnieść podlota z drogi i posadzić go na pobliskiej gałęzi;

¹⁶ Znalazłeś ptaka, Ania Michalik, Artur Mikołajewski, konsultacja Ewa Kominek, źródło: stop.eko.org.pl

REAKCJE OBRONNE U PTAKÓW

Jednym z zachowań obronnych ptaków jest **atak**. Niektóre ptaki, nie mając możliwości ucieczki będą atakowały używając do tego dzioba i szponów. Należy zawsze pamiętać o swoim bezpieczeństwie! Niebezpiecznymi ptakami, ze względu na sposób i precyzyjność ataku są czaple, które przy użyciu długiego dzioba atakują oczy. Ptaki szponiaste do obrony wykorzystują głównie szpony, zaciskając je mocno najczęściej na dłoniach badającego oraz niekiedy dziób. Duże gatunki mew potrafią dotkliwie dziobać, dziób kormorana jest ostry jak nóż. Łabędzie mogą bardzo dotkliwie bić skrzydłami, nieumiejętne obchodzenie się z nimi może stanowić bezpośrednie zagrożenie zdrowia.

Innym rodzajem obrony jest **ucieczka**, co jest charakterystyczne dla małych ptaków. Może to stanowić zagrożenie dla pacjenta, w momencie, gdy ucieczka następuje w zamkniętym pomieszczeniu i naraża go to na ryzyko np. zderzenia z szybą, chcąc wylecieć przez okno lub kontaktu z środkami chemicznymi. Najlepszym sposobem uniknięcia takich sytuacji jest umiejętne przytrzymanie i zabezpieczenie pacjenta.

STRES

Kontakt z ptakami musi być ograniczony do podstawowego minimum czyli pochwycenia ptaka, ogrzewania, pojenia, karmienia (w momencie, gdy nie jedzą samodzielnie), zabiegów związanych z udzieleniem pierwszej pomocy i transportem.

W tym rozdziale po raz kolejny w tym podręczniku przytaczamy fragment z *Podręcznika Pielęgniarsza Dzikich Zwierząt*, rozdział i tytule *Stres u dzikich zwierząt*.

Stres jest w biologii pojęciem niejednoznacznym i jak dotąd jego definicja wywołuje wiele zamieszania i sporów wśród naukowców. Pojęcie stresu zostało wprowadzone do użycia w latach trzydziestych XX wieku przez kanadyjskiego uczonego Hansa Hugona Selye, który 50 lat swojej pracy naukowej poświęcił badaniu tego zjawiska.

Obecnie istnieją trzy definicje stresu:

- 1. Stres jako bodziec – sytuacje występujące w naszym otoczeniu mające naturalną zdolność do wywoływania napięcia i silnych emocji.*
- 2. Stres jako reakcja – zarówno fizjologiczna jak i psychologiczna będąca odpowiedzią na działanie stresorów (sytuacji wywołujących stres).*
- 3. Stres jako proces lub transakcja – relacja między jednostką a otoczeniem.*

W ujęciu Selye'go organizm żywy jest stale narażony na rozmaite (fizyczne i psychiczne, zewnętrzne i wewnętrzne) bodźce - stresory, zaburzające homeostazę (czyli, w dużym uproszczeniu, wewnętrzną równowagę organizmu). Za utrzymanie homeostazy i reagowanie na bodźce zewnętrzne i wewnętrzne odpowiadają w organizmie zwierząt trzy

główne układy koordynujące: nerwowy, dokrewny i immunologiczny. Ich praca jest powiązana szeregiem skomplikowanych i nie poznanych jeszcze do końca zależności. Choć z mechanizmem stresu wiąże się skomplikowana i wieloukładowa reakcja, najbardziej charakterystycznym jego wskaźnikiem jest wzrost poziomu hormonów nadnerczowych - glikokortykoidów kory nadnerczy i katecholamin (adrenaliny i noradrenaliny) - wytwarzanych w rdzeniu nadnerczy. Za ich uwalnianie odpowiadają dwa główne systemy biologiczne biorące udział w reakcji stresowej - układ współczulny i oś podwzgórze-przysadka-nadnercza (oś HPA). Układ współczulny zostaje aktywowany już w pierwszych chwilach po zadziałaniu stresora i odpowiada za tzw. reakcję walki lub ucieczki. Pobudza on nadnercza do wydzielania adrenaliny i noradrenaliny i wywołuje takie skutki jak rozszerzenie źrenic, przyspieszenie tętna i oddechu. Oś HPA zostaje aktywowana dopiero po minutach lub godzinach od zadziałania stresora. Podwzgórze wydziela hormon kortykoliberynę (CRH), który pobudza przysadkę do wydzielania hormonu kortykotropiny (ACTH). ACTH z kolei, pobudza korę nadnerczy do wydzielania glikokortykoidów.

Z tymi dwoma systemami neuro-hormonalnymi wiążą się dwa typy reakcji na stres: aktywna - reakcja walki i ucieczki (katecholaminy) i bierna - depresja, zniechęcenie (glikokortykoidy). Z działaniem hormonów nadnerczy wiąże się szereg reakcji fizjologicznych przystosowujących organizm do obrony przed czynnikami stresogennymi. Są to m. in. uwolnienie glukozy z glikogenu zgromadzonego w wątrobie, przyspieszenie akcji serca i wzrost ciśnienia krwi oraz zahamowanie aktywności rozrodczej. Jednocześnie z mobilizacją glukozy, wolnych kwasów tłuszczowych i aminokwasów, która buduje gotowość do natychmiastowej naprawy uszkodzeń, glikokortykoidy hamują czynność układu immunologicznego. Wysiłek związany z mobilizacją szybko zużywa zasoby energetyczne organizmu, prowadząc do wyczerpania. Stres jest więc „zużyciem wskutek wszystkiego, co przytrafia się żywej istocie”.

Badania podążające za tezą Hansa Selye'go, opierające się w dużej mierze na obserwacji zachowań zwierząt, dowiodły, że w rozwijaniu się reakcji na stresor ogromną rolę ma poczucie kontroli - indywidualne postrzeganie przez organizm danej sytuacji. Jeżeli przy pomocy własnej aktywności zwierzę nie jest w stanie uniknąć negatywnych, niepożądanych czynników, rozwija się silna reakcja stresowa. Z taką mamy do czynienia często w przypadku nowych, nieprzewidywalnych dla zwierzęcia sytuacji związanych np. z urazem i przemieszczeniem do niewoli. Bardzo istotne okazały się również badania nad wpływem stresu krótko i długotrwałego na organizm zwierzęcia. W momencie gdy stres umiarkowany zwiększa możliwości radzenia sobie z wymaganiami adaptacyjnymi otoczenia, dzięki czemu umożliwia rozwój psychiczny i można go przez to traktować jako podstawowy czynnik rozwoju, stres zbyt silny (przekraczający indywidualne możliwości adaptacyjne jednostki) lub zbyt długotrwały przynosi dla organizmu wielce niepożądane skutki. Mechanizmy z nim związane przy długotrwałym działaniu na organizm mogą powodować szereg patologii od nadciśnienia tętniczego, obniżenia odporności w związku z depresją układu immunologicznego, po zaburzenia rozrodu i rozmaite zaburzenia psychiczne.

Stresory według Selye'go to czynniki tak różne, jak niska lub wysoka temperatura otoczenia, hałas, zatrucie toksynami czy silne przeżycie emocjonalne. Pod ich wpływem kształtuje się w organizmie tzw. Ogólny zespół przystosowawczy (general adaptation

syndrome – GAS). Ma on charakter reakcji adaptacyjno-obronnej, w której wyróżniono trzy fazy – alarmową, przystosowania i wyczerpania.

- *Faza alarmowa.* Początkowa, alarmowa reakcja zaskoczenia i niepokoju z powodu niedoświadczenia i konfrontacji z nową sytuacją.
- *Faza przystosowania (odporności).* Organizm uczy się skutecznie i bez nadmiernych zaburzeń radzić sobie ze stresorem. Jeśli poradzi sobie z trudną sytuacją wszystko wraca do normy. W innym wypadku następuje trzecia faza.
- *Faza wyczerpania.* Stałe pobudzenie całego organizmu (przewlekły stres) prowadzi do wyczerpania zasobów odpornościowych, co może prowadzić do chorób psychosomatycznych, a w szczególnych wypadkach nawet do śmierci.

Okazuje się, że reakcja na stres jest uwarunkowana wieloma czynnikami takimi jak gatunek, odmiana, wiek, płeć, a także indywidualna predyspozycja genetyczna. Skutkiem tego reakcja, czy też „odporność” na stres może być ważnym elementem naturalnej selekcji. Zjawisko selekcji populacji pod wpływem stresu związanego z przegęszczeniem można obserwować na wielu przykładach ze świata dzikich zwierząt. W populacji jeleni sika na jednej z amerykańskich wysp zaobserwowano po okresie niezahamowanego rozmnażania zjawisko nagłego wzrostu śmiertelności. W obrazie anatomopatologicznym padłych osobników stwierdzano znaczne powiększenie nadnerczy. Podobnie w przypadku lemingów, w sytuacji nadmiernego zagęszczenia populacji stres socjalny wywołuje masowe migracje w poszukiwaniu nowych siedlisk.

Impuls wędrówki jest tak silny, że często prowadzi do forsowania przeszkód przekraczających możliwości tych niewielkich gryzoni. Sytuacje, w których setki osobników giną skacząc z wysokich klifów ukształtowały powszechne przeświadczenie o popełnianiu przez nie „zbiorowego samobójstwa”.

Rozwój wielu zjawisk patologicznych można zauważyć również u zwierząt hodowlanych przetrzymywanych w warunkach zbyt dużego zagęszczenia. Zachowania w stadzie zwierząt tej samej rasy wyraźnie pokazują różnice osobnicze w reakcji na stres – część zwierząt wykazuje zachowania aktywne nacechowane agresją w walce o terytorium, druga grupa, którą można zaobserwować w każdym stadzie to ofiary – zwierzęta reagujące depresją i poddaniem się. W każdym jednak przypadku przedłużający się czas działania czynnika stresogennego powoduje znaczny spadek odporności organizmu, czego konsekwencją jest zwiększona podatność na zakażenie lub rozwój utajonych procesów chorobowych.

Podsumowując, reakcja na stresory jest uwarunkowana:

- *genetycznie (gatunkowo, indywidualnie);*
- *stanem organizmu (wyczerpanie, głód, itp.);*
- *stopniem kontroli nad sytuacją (możliwościami wykazania reakcji/przeciwdziałania stresorowi);*

Z powyższych rozważań wynika jasno jak ważnym jest, w pracy z dzikimi pacjentami, dążenie do minimalizowania działania stresorów w miejscu bytowania zwierzęcia. Sam fakt przebywania w nienaturalnych warunkach ograniczonej przestrzeni już jest dla nich wystarczająco silnym stresem. Należy więc podjąć wszelkie działania mogące zmniejszyć

jego nasilenie: zaciemnienie pomieszczenia, zabezpieczenie przed kontaktem z osobnikami gatunków naturalnie wrogich lub zapewnienie bliskości osobników własnego gatunku w przypadku tych naturalnie żyjących stadnie, ograniczenie do minimum kontaktu z człowiekiem, manipulacji przy pacjentach, zabezpieczenie przed hałasem, zapewnienie odpowiedniego pokarmu i warunków termicznych.

W przypadku niemożności wyeliminowania czynników stresowych ewentualnością wartą rozpatrzenia jest zastosowanie immunostymulatorów, które mogą ograniczyć szkody wywołane w organizmie przez mechanizmy związane z chronicznym stresem. W przypadku zwierząt dzikich naturalnymi stymulatorami dającymi, jak wynika z obserwacji własnych, pozytywne efekty praktycznie wszystkich gatunków są produkty pszczele: miód, propolis i pyłek. Wykorzystując ich działanie zarówno na układ immunologiczny jak i właściwości biobójcze/statyczne w stosunku do wielu niebezpiecznych patogenów, można wielokrotnie zniwelować szkody wyrządzone przez długotrwały stres. Temat wykorzystania apiterapii w weterynarii i pielęgnacji zwierząt dzikich przedstawię Państwu obszerniej w kolejnych częściach naszego podręcznika.¹⁷

WSTRZĄS

Większość pacjentów trafiających do ośrodków rehabilitacji to zwierzęta, które doznały niej lub bardziej rozległych urazów. W zależności od długości okresu pomiędzy urazem znalezieniem i dostarczeniem do ośrodka, fakt braku lub ograniczonych możliwości zdobycia pokarmu, wody i schronienia powoduje u nich odpowiednio zaawansowane wyczerpanie. Z tego powodu każdy z pacjentów powinien być traktowany jako przypadek nagły, wymagający przed podjęciem bardziej skomplikowanych zabiegów, ustabilizowania jego stanu. W przypadku silnych urazów, szczególnie prowadzących do krwotoków możemy mieć do czynienia ze stanem wstrząsu. Zaczniemy więc od definicji: **Wstrząs** to stan kliniczny, w którym dochodzi do zaburzeń w krążeniu krwi, na skutek czego następuje dysproporcja między zapotrzebowaniem a dostarczeniem odpowiedniej ilości tlenu do komórek organizmu, a to prowadzi do upośledzenia funkcji ważnych dla życia narządów i ich niewydolności.

Ze względu na przyczyny możemy wyróżnić następujące rodzaje wstrząsu:

- **wstrząs hipowolemiczny** - spowodowany względnym lub bezwzględnym zmniejszeniem objętości krwi krążącej. Najczęstszą przyczyną jest obfity krwotok w wyniku urazu lub utrata płynu pozakomórkowego w przebiegu oparzeń.
- **wstrząs kardiogeny** - spowodowany niewydolnością mięśnia sercowego, na przykład zawałem. Jego przyczyną mogą być także inne wady serca i arytmie.
- **wstrząs septyczny** - uwarunkowany wieloczynnikowo, związany z działaniem czynnika zakaźnego.

Każdy zespół wstrząsowy, niezależnie od pochodzenia, rozpoczyna się spadkiem ciśnienia krwi, a więc także ukrwienia narządów. Reakcję organizmu na utrzymujące się

¹⁷ Stres u dzikich zwierząt z: Podręcznik pielęgniarza dzikich zwierząt, op.cit. s.11

niedotlenienie tkanek można podzielić zależnie od stopnia zaawansowania wstrząsu na 4 etapy, które najwyraźniej obrazuje przebieg wstrząsu hipowolemicznego związanego z krwotokiem.

1. **Wyrównany** – przy utracie 25% objętości krwi. Organizm uruchamia mechanizmy kompensujące spadek ciśnienia tętniczego poprzez wyrzut adrenaliny i noradrenaliny z następczym skurczem naczyń krwionośnych i przyspieszeniem rytmu serca. Występuje euforia i podwyższenie progu bólowego.

2. **Centralizacja** – krew w łożysku naczyniowym jest przemieszczana w stronę narządów chronionych (serce, płuca, mózg) kosztem ukrwienia skóry, przewodu pokarmowego i mięśni. Występuje bladość i oziębienie powłok.

3. **Zmiany metaboliczne** - jest to faza zagrażająca życiu. W wyniku ciągłego niedoboru tlenu zaburzenia w metabolizmie komórek powodują wzrost liczby uwalnianych wolnych rodników, które uszkodzają błonę komórkową i inne organella. Komórki niedotlenione przechodzą na metabolizm beztlenowy, którego produktem jest kwas mlekowy powodujący kwasicę metaboliczną. Dodatkowo wskutek zastoju krążenia nasilają się procesy agregacji.

4. **Faza nieodwracalna** - występuje krytyczne obniżenie ciśnienia tętniczego, agregacja krwinek czerwonych (w postaci rulonów), agregacja płytek krwi i wykrzepianie wewnątrznaczyniowe. Rozwija się stan określany mianem płuca i nerki wstrząsowe (skąpomocz lub bezmocz, obrzęk płuc).

Ponieważ wstrząs jest procesem złożonym i ciągłym, nie ma wyraźnych granic między poszczególnymi etapami, a ze względu na brak jakichkolwiek kryteriów umożliwiających ustalenie przejścia fazy odwracalnej wstrząsu w nieodwracalną, podział taki może mieć znaczenie tylko w klasyfikacji wyników leczenia.

W przypadku, gdy pacjent wykazuje objawy mogące sugerować wstrząs (utrata przytomności, płytki, przyspieszony oddech, oziębienie) istotnych jest kilka zasad w postępowaniu:

- zaopatrzenie ew. krwotoku;
- utrzymanie stałej, wysokiej temperatury otoczenia i wilgotności (inkubator);
- spokój, ograniczenie do minimum jakichkolwiek manipulacji, zaciemnienie pomieszczenia;

Nie należy podawać zwierzętom w stanie wstrząsu żadnych płynów ani pokarmów drogą per os (doustną). W przypadku niewydolności krążenia i oddechowej zabiegi przywrócenia funkcji życiowych bez specjalistycznego sprzętu mają poniżej 5% szans na powodzenie. Zadaniem pielęgniarki jest w związku z tym głównie zapewnienie pacjentowi warunków do maksymalnego wykorzystania mechanizmów samoregulacji.¹⁸ - **3 x C - cicho, ciepło, ciemno**

¹⁸ Ibidem, s.17

CZĘŚĆ III – INTERWENCJE – PROTOKOŁY POSTĘPOWANIA

PRZYJĘCIE ZGŁOSZENIA

Często interwencje kojarzymy z samymi działaniami na miejscu zdarzenia, bagatelizując przy tym fazę pierwszą, która polega na zebraniu wszelkich niezbędnych do działań informacji dotyczących zdarzenia. Prawidłowo przeprowadzony wywiad z osobą zgłaszającą, pozwoli Ci zebrać szczegółowe informacje o zaistniałej sytuacji oraz odpowiednio się do niej przygotować. Jest to też pierwsza faza nawiązywania kontaktu z osobą zgłaszającą, od tego jak przebiegnie rozmowa w dużej mierze zależeć będzie Wasza dalsza interakcja.

Pamiętaj, że nie każde przyjęcie zgłoszenia musi się kończyć wyjazdem na miejsce zdarzenia. Niejednokrotnie zdarzy się tak, że już na etapie rozmowy telefonicznej zorientujesz się, że interwencja nie jest konieczna i Twoje działanie ograniczy się do udzielenia odpowiednich wskazówek osobie, z którą rozmawiasz. Może się również zdarzyć, że osoba zgłaszająca, po rozmowie z Tobą i uzyskaniu niezbędnych wskazówek, samodzielnie zdecyduje się odwieźć poszkodowanego ptaka do ORPD w Bukwałdzie.

Po przyjęciu zgłoszenia **zadzwoń do osoby zgłaszającej tak szybko, jak będzie to możliwe**. Zanim to zrobisz poświęć chwilę na zastanowienie się / przypomnienie sobie, jakie informacje warto uzyskać na tym etapie interwencji. Twoim pierwszym zadaniem jest określenie, **czy w ogóle interwencja jest konieczna** – pamiętaj, że często zdarza się tak, że osoby mylnie interpretują stan ptaka. Poniżej przedstawiamy przykładowe pytania, które mogą Ci w tym pomóc.

PYTANIA POMOCNICZE DOTYCZĄCE ZDARZENIA

1.Określ, czy interwencja jest konieczna. Dowiedz się, czy:

Czy ptak jest ranny? – jeżeli ptak ma widoczne obrażenia – można zauważyć rany, krew, ptak ma brudne pióra, skrzydła są niesymetryczne, zwierzę ma problemy z poruszaniem się – kuleje – **interwencja jest konieczna**.

Czy ptak jest chory? – jeżeli ptak zachowuje się apatycznie, nie ucieka lub w ogóle nie reaguje na obecność człowieka, jest to bardzo poważny symptom wskazujący na to, że coś mu dolega. Ptaki cierpią w ciszy i muszą być w naprawdę kiepskim stanie, jeżeli przestają się przemieszczać i nie reagują na bodźce z zewnątrz. Ptak taki może cierpieć na infekcję, zatrucie – mógł też w wyniku różnych zdarzeń doznać urazu wewnętrznego, np. po zderzeniu z przeszkodą. Stan ptaka może być bardzo poważny, pomoc jest potrzebna natychmiastowo - **interwencja jest konieczna**.

Czy mamy do czynienia z młodym ptakiem? / Jeżeli są niejasności dotyczące wieku i gatunku ptaka poproś o przesłanie zdjęcia ptaka;

- **pisklę** - ptak nieopierzony, lub pokryty puchem – pisklę mogło wypaść z gniazda, osoba, która jest na miejscu powinna odłożyć ptaka z powrotem do gniazda (nie jest prawdą, że ptak wyczuje obcy zapach i odrzuci pisklę) – zabrać tylko w wypadku, kiedy pisklę jest ranne, rodzice zginęli, lub gniazdo zostało zniszczone – **zazwyczaj interwencja nie jest konieczna.**
- **podlot** – młody osobnik danego gatunku przebywający poza gniazdem, cechy charakterystyczne czasem żółte zajady u nasady dzioba, krótki ogon – podloty pozostają pod opieką rodziców, jeżeli nic im nie zagraża, jeżeli nie są ranne i nie mamy też informacji o tym, że rodzice nie żyją **interwencja nie jest konieczna.**
- **małe zagniazdowniki** – pisklęta, które od pierwszych godzin życia są przystosowane do życia poza gniazdem - jeżeli nic im nie zagraża, jeżeli nie są ranne i nie mamy też informacji o tym, że rodzice nie żyją **interwencja nie jest konieczna.**

Podsumowując, jeżeli chodzi o **ptaki młode**, to możemy interweniować tylko w sytuacjach, w których:

- ptak jest ranny
- gniazdo pisklęcia zostało zniszczone
- dorosłe ptaki po ingerencji człowieka nie podjęły karmienia
- wiemy, że rodzice ptaka, który jest niesamodzielny zginęli

Inne symptomy dotyczące ptaków młodych / dorosłych wskazujące na **konieczność interwencji**:

- widzimy, że ptak jest zaplątany w żyłkę, drut, zauważamy ciała obce wbite w jego ciało;
- podejrzewamy postrzał ptaka;
- ptaki podejrzewane o kolizję z samochodem, znalezione blisko drogi
- ptaki znalezione pod przewodami elektrycznymi
- ptaki uwięzione, zamurowane w budynkach
- ptaki zaatakowane przez koty, psy, inne drapieżniki

PRZEJDŹ DO INNEGO MIEJSCA W KSIĄŻCE

Przypomnij sobie informacje na piskląt, podlotów i małych zagniazdowników - wróć do rozdziału MŁODE PTAKI – s.27-33

2.Dowiedz się, czy ptak jest już schwytany? / Czy może być schwytany? Przez kogo? Zapytaj:

Czy ptak jest schwytany?

- tak, bardzo dobrze (o ile nie jest to podlot); zapytaj, czy osoba może samodzielnie dostarczyć ptaka do ORPD w Bukwałdzie:
 - tak, **poinformuj ORPD smsem**, podziękuj osobie za zaangażowanie;
 - nie, uzyskaj dokładne informacje dotyczące miejsca zdarzenia (patrz punkt 3);
- nie, wybadaj, czy osoba może samodzielnie schwytąć ptaka, przygotować transporter i przewieźć ptaka do ośrodka; **Uwaga nigdy nie naciskaj, by osoba samodzielnie przeprowadzała interwencję, jeżeli jest ona niepewna i ma co do tego wątpliwości. Nie zachęcaj też osób niedoświadczonych do chwytania ptaków dużych lub agresywnych – może to być dla nich niebezpieczne;**

Czy ptak może być schwytany?

- tak, przez osobę, która jest na miejscu – udziel jej wszelkich niezbędnych wskazówek, zapytaj, czy może samodzielnie dostarczyć ptaka do ORPD, **poinformuj ORPD smsem**, podziękuj osobie za zaangażowanie;
- nie
 - osoba nie czuje się na siłach, żeby to zrobić – poinstruuuj osobę, co może robić do Twojego przyjazdu, uzyskaj dokładne informacje dotyczące miejsca zdarzenia (patrz punkt 3);
 - **sytuacja jest trudna, niebezpieczna** - jeżeli ptak znajduje się wysoko, np. jest zawieszony na przewodach elektrycznych, lub na dachu będziesz potrzebował/a pomocy, skontaktuj się z odpowiednimi służbami;

Czy zrobić, kiedy ptak znajduje się w miejscu trudnym, niedostępnym?

Jeżeli sytuacja wiąże się z ingerencją w jakiekolwiek urządzenia elektryczne pod napięciem niezbędne jest zawiadomienie zakładu energetycznego i poproszenie o interwencję jego pracowników, nie ma możliwości samodzielnych działań związanych z urządzeniami elektrycznymi. W przypadku trudności ze skontaktowaniem się z odpowiednią komórką, można poprosić o pośrednictwo pracownika Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska zajmującego się ochroną gatunkową. W sytuacji gdy potrzebujemy interwencji na wysokości można próbować prosić o pomoc najbliższą jednostkę straży pożarnej.

3. Jeżeli Twoja obecność na miejscu zdarzenia jest konieczna. Zapytaj:

Gdzie dokładnie masz przyjechać?

Uzyskaj dokładny adres, współrzędne GPS i wskazówki dotyczące tego, jak dojechać w dane miejsce. Jeżeli to możliwe, **poproś o przesłanie adresu smsem.**

Uwaga, zawsze pamiętaj o informacji zwrotnej dla osoby zgłaszającej:

- **postaraj się oszacować ile może zająć przyjazd na miejsce** – osoba, z którą rozmawiasz powinna wiedzieć, jak długo będzie na Ciebie czekała, szczególnie, jeżeli znajduje się w terenie, poza miejscem swojego zamieszkania, pracy i sytuacja wymaga od niej pozostanie w tym miejscu przez dłuższy czas;
- **poinformuj osobę, co może zrobić do Twojego przyjazdu;**

WSKAZÓWKI POSTĘPOWANIA PRZEKAZYWANE TELEFONICZNIE OSOBIE ZGŁASZAJĄCEJ

Jak już wspominaliśmy w tym rozdziale Twoje zadanie jako strażniczki / strażnika nie zawsze będzie polegało na bezpośrednich działaniach na miejscu zdarzenia. Często wystarczy, że podzielisz się z osobą zgłaszającą swoją wiedzą i udzielisz jej niezbędnych wskazówek dotyczących zalecanego postępowania. **Staraj się tłumaczyć wszystko jasno, w sposób rzeczowy.** Pamiętaj, że rzeczy, które mogą być dla Ciebie oczywiste, mogą nie być takie dla innych – **lepiej czasem powiedzieć danej osobie coś, co już wie, niż pozostawić ją bez tej informacji.**

Nie ważne, czy jedziesz na miejsce zdarzenia, czy nie. Pamiętaj, że osoba zgłaszająca ma prawo do uzyskania od Ciebie wszelkich niezbędnych informacji, które pozwolą jej zorientować się w nowej dla niej sytuacji. Pamiętaj, że niejednokrotnie sama sytuacja dla osób, które biorą udział w interwencji, jest sytuacją stresującą, wyzwalającą emocje, zdarza się, że gwałtowne. Im więcej informacji przekażesz takiej osobie, tym bardziej możesz ją uspokoić i pomóc jej zapanować nad sytuacją i rodzącym się stresem. Poza tym i przede wszystkim zadbasz też w ten sposób, by poszkodowany ptak otrzymał właściwą pomoc do Twojego przyjazdu.

WSKAZÓWKI POSTĘPOWANIA - PTAKI MŁODE

PISKLĘ - możesz poinstruować osobę, aby:

- znalazła gniazdo i odłożyła pisklę z powrotem do gniazda - nie jest prawdą, że pisklę zostanie odrzucone ze względu na obcy zapach, który na nim pozostawimy - pamiętajmy, by szybko wycofać się z miejsca zdarzenia, tak by dorosłe ptaki mogły spokojnie przylecieć do gniazda;

Uwaga, gniazda nie zawsze znajdują się na drzewach i w otworach budynków, zdarza się u niektórych gatunków, że znajdują się w dziuplach – np. sóweczki, dzięcioły;

- jeżeli gniazdo jest zniszczone można spróbować zrobić gniazdo zastępcze w tym samym miejscu, wycofać się, odczekać chwilę (maksymalnie 2h), żeby sprawdzić, czy rodzice przylecą, jeżeli nie, zabrać pisklę;
- jeżeli gniazdo odpadło od ściany, spadło z drzewa, można spróbować je tam na nowo przytwierdzić, lub zrobić nowe gniazdo, umieszczając w nim resztki starego i pisklęta, wycofać się, odczekać chwilę (maksymalnie 2h), żeby sprawdzić, czy rodzice przylecą, jeżeli nie, zabrać pisklę;

PODLÓT - możesz poinstruować osobę, aby:

- nie zabierała podlota, jeżeli nie jest on ranny;
- upewniła się, że podlotowi nic nie zagraża – jeżeli znajduje się on na drodze, można podlota „przegonić” lub przenieść w bezpieczne miejsce;
- osoba, która jest na miejscu może wycofać się i z ukrycia obserwować, czy podlot kontaktuje się z rodzicami, czy oni przylatują, aby go karmić – warunkiem jest jednak odpowiednia pora i umiejscowienie osoby tak, by nie była widoczna ani dla młodego ptaka, ani dla rodziców;
- jeżeli osoba znalazła młodego jerzyka, nie jest on ranny, poleć osobie, by zabrała go na łąkę i delikatnie podrzuciła – młody jerzyk nie umie wystartować sam;
- jeżeli osoba zaobserwowała podlota puszczyka na ulicy, poleć by zabrała go z jezdni i posadziła na pobliskiej gałęzi – puszczyki zazwyczaj mają gniazda w starych drzewach przy drogach;
- jeżeli osoba nieświadomie zabrała już podlota, ale znajduje się jeszcze w pobliżu miejsca zdarzenia i nie minęło dużo czasu, poleć jej by odniosła ptaka w to miejsce i obserwowała z ukrycia, czy rodzice zajmą się nim;

MŁODE ZAGNIAZDOWNIKI - możesz poinstruować osobę, aby:

- nie zabierała ptaka, jeżeli ptak nie jest ranny, albo nie ma podejrzenia, że jego rodzice nie żyją;
- wycofała się i poświęciła dłuższą chwilę na obserwację otoczenia – tylko w momencie, kiedy osoba oddali się od pisklaka na bezpieczną odległość, dorosłe osobniki będą mogły do niego powrócić;

INTERWENCJA JEST KONIECZNA, WSKAZÓWKI POSTĘPOWANIA DOTYCZĄCE CHWYTANIA PTAKA I PRZYGOTOWANIA DO TRANSPORTU

- przekaż osobie informacje, z którymi zapoznasz się w rozdziałach: *pochwycenie ptaka i wskazówki dotyczące transportu*;

INTERWENCJA JEST KONIECZNA, WSKAZÓWKI POSTĘPOWANIA DO CZASU PRZYJAZDU STRAŻNIKA NA MIEJSCE

- **PISKLĘ** – jeżeli nie można zlokalizować gniazda / dziupli i podejmujemy decyzję o tym, że zabieramy pisklę, to pierwszą najważniejszą czynnością jest jego ogrzanie. Pisklę pozbawione piór nie potrafi samodzielnie utrzymać odpowiedniej temperatury ciała. Osoba, która jest na miejscu może w rękach ogrzewać pisklę do przyjazdu strażnika lub wsunąć je po głowę do ciepłej skarpetki, rękawiczki.
- **CZY PTAKOWI COŚ ZAGRAŻA?**
 - **TAK** – najlepiej przenieść ptaka z miejsca zagrożenia. Jeżeli osoba, która znajduje się na miejscu, nie umie, lub nie może tego zrobić, niech postara się zabezpieczyć ptaka przed ewentualnymi zagrożeniami do czasu przybycia strażniczki / strażnika;
 - **NIE** – ważne, by zapewnić ptakowi spokój i nie podchodzić do niego bez przyczyny. Starajmy się maksymalnie ograniczyć jego stres do czasu przyjazdu strażniczki / strażnika;

PRZYGOTOWANIE DO INTERWENCJI

Dzięki przeprowadzonemu wywiadowi wiesz, już jak wygląda sytuacja na miejscu interwencji. Zdecydowałeś/eś już, czy poradzisz sobie sam/a, czy potrzebne będą dodatkowe służby, które na tym etapie powinny być już wezwane na miejsce zdarzenia. Postaraj się ponownie przemyśleć sytuację i zastanowić się, jakich dodatkowych rzeczy narzędzi możesz potrzebować. Przykładowo, jeżeli wiesz, że jedziesz po pisklę, któremu osoba zgłaszająca nie zapewniła ogrzania na miejscu, przygotuj sobie termoфор, który możesz ze sobą zabrać.

Postaraj się trzymać cały zestaw ratunkowy w jednym miejscu i zawsze mieć go w samochodzie, którym jeździsz na interwencje.

W zestawie powinno znajdować się:

- apteczka
- transporter/kartony + wyściółka
- koc/ duży ręcznik
- taśmowa pakowa
- rękawiczki ochronne
- siatka do odłowu
- legitymacja
- teczka z kartą interwencji
- materiały informacyjne o projekcie/fundacji

Dodatkowo, w zależności od specyfiki sytuacji możesz zabrać:

- termofor / butelkę plastikową z ciepłą wodą (w sytuacji, kiedy wiesz, że ptak tego potrzebuje – pisklę, zwierzę wychłodzone)
- narzędzia, jeżeli wiadomo, że ptak jest zaplątany
- ręczniki papierowe nieperfumowane
- niestrzępiące się tkaniny na wyściółkę

POCHWYCENIE PTAKA

Chwywanie ptaka jest najważniejszą i najbardziej wymagającą skupienia fazą interwencji. Musisz zadbać o bezpieczeństwo swoje oraz starać się maksymalnie zminimalizować stres zwierzęcia związany z jego kontaktem z człowiekiem. Samo chwywanie powinno przebiegać szybko. Twoje działania powinny być przemyślane, pewne i zdecydowane. Poszkodowany – ranny lub chory ptak i tak już znajduje się w sytuacji dla niego niekorzystnej, a dodatkowy stres nie pomoże mu w jego stanie zdrowia. Jeżeli widzisz, że nie masz odpowiednich kompetencji, by złapać ptaka, że sytuacja jest dla Ciebie za trudna, nie męcz go niezdecydowanym działaniem, wezwij pomoc. Długotrwałe niepokojenie poszkodowanego ptaka może dodatkowo go osłabić. Ptak zużyje resztę rezerw energetycznych, pogłębi krwawienie, uciekając może być narażony na pogłębienie ran lub dalsze urazy. W tym rozdziale znajdziesz wskazówki, które pomogą ci działać w sposób metodyczny, szybki i zdecydowany.

ANALIZA SYTUACJI / PLANOWANIE DALSZYCH DZIAŁAŃ

Po przyjeździe na miejsce ponownie przeanalizuj sytuację – upewnij się, że interwencja jest konieczna. Pamiętaj, że sytuację znasz tylko z rozmowy telefonicznej. Czasem zdarza się, że osoby, z którymi będziesz rozmawiać błędnie zinterpretowały pewne symptomy, lub po prostu nie mają odpowiedniej wiedzy by prawidłowo je odczytać. **Nigdy nie działaj pochopnie.** Daj sobie chwilę na zorientowanie się, co się stało, gdzie znajduje się ptak, w jakim jest stanie?

- **ANALIZA MIEJSCA** – sprawdź, czy ptak znajduje się w miejscu, do którego masz łatwy dostęp, zaplanuj, jak do niego podejdziesz, zastanów się, czy w trakcie interwencji nie ma zagrożenia, że ucierpisz Ty lub ptak; **jeżeli sytuacja jest dla Ciebie potencjalnie niebezpieczna, wycofaj się i wezwij odpowiednie służby;**
- **ANALIZA STANU PTAKA** – w jakim stanie znajduje się ptak, czy ten ptak może być dla Ciebie niebezpieczny, czy jest agresywny?
- **PRZYGOTOWANIE SIEBIE I SPRZĘTU** – przygotuj wszystko, co będzie Ci niezbędne w trakcie chwytania ptaka;

- **PRZYGOTOWANIE TRANSPORTERA** – pamiętaj, by zawczasu przygotować transporter, pudełko, do którego włożysz ptaka, tak by po schwytaniu szybko umieścić go w bezpiecznym miejscu, w którym pozostanie na czas transportu;

ZASADY BEZPIECZEŃSTWA / PRZECIWWSKAZANIA DO PODJĘCIA INTERWENCJI

W pierwszej części podręcznika omówiliśmy ZASADY PRACY Z DZIKIM ZWIERZĘTAMI, w tym zasady bezpieczeństwa i higieny pracy. Przypomnij sobie informacje zawarte w tym rozdziale. Pamiętaj, że zawsze należy pamiętać o swoim bezpieczeństwie oraz mieć na uwadze bezpieczeństwo ludzi, którzy znajdują się z Tobą na miejscu zdarzenia. Dzikie zwierzę ze względu na sytuację, w której się znalazło oraz towarzyszący jej ból i strach może być niebezpieczne, agresywne.

Istnieją sytuacje, które mogą stanowić dla Ciebie zagrożenie, i w których zaleca się wezwanie pomocy. Poniżej wymieniamy niektóre z nich wraz z kontaktem, do osób, z którymi powinnaś / powinieneś się skontaktować. Oczywiście poza tą listą istnieją też osobiste ograniczenia – w każdej sytuacji, w której czujesz się niepewnie lub brakuje Ci umiejętności wycofaj się i poproś o pomoc.

PRZECIWWSKAZANIA DO PODJĘCIA INTERWENCJI

- ptak jest szczególnie **agresywny** - jeżeli nie masz doświadczenia i odpowiedniego sprzętu zadzwoń po pomoc
- podejrzenie że ptak ma **chorobę zakaźną** - skonsultuj się z kadrą weterynaryjną ośrodka lub jeśli nie ma takiej możliwości z pracownikiem Powiatowej Inspekcji Weterynaryjnej
- ptak ranny, ale na tyle sprawny, że ucieka na dużej przestrzeni, nie daje się złapać - trzeba zorganizować obławę przy udziale większej liczby osób
- ptak został znaleziony przy **linii energetycznej**, interwencja wiąże się z ingerencją w urządzenia elektryczne - zawiadomienie zakład energetyczny, poproś o interwencję pogotowie energetyczne
- ptak jest **wysoko** - zazwyczaj najszybciej jest w stanie pomóc w takich sytuacjach straż pożarna, ewentualnie trzeba załatwiać podnośnik, co z reguły wiąże się z kosztami
- ptak jest **na wodzie** - pomocy może udzielić straż pożarna lub jednostka straży rybackiej, prosimy nie podejmować prób łapania łabędzi na wodzie, najlepiej wypłoszyć je na ląd i tam dopiero łapać. Dla osób poruszających się w małych jednostkach pływających łabędzie, szczególnie samce broniące terytorium, mogą być niebezpieczne.
- ptak jest **na lodzie** - jeżeli zgłoszenie dotyczy łabędzia trzeba się upewnić, że jest zasadne, zimą łabędzie fizjologicznie przesiadują godzinami w jednym miejscu oszczędzając energię. Jeśli interwencja jest potrzebna, najlepiej poprosić o pomoc straż pożarną.

METODY I SPRZĘT / SPOSOBY TRZYMANIA PTAKÓW

W tym rozdziale omówimy sposoby prawidłowego trzymania ptaków. Są trzy główne sposoby chwytu, które stosujemy w zależności od wielkości ptaków.

Prawidłowe chwytywanie ptaków ptasi strażnicy ćwiczą na szkoleniach wykorzystując te osobniki, którym nie można było pomóc (czytaj martwe). Dopiero gdy wiemy jak trzymać ptaka żeby nie zrobić mu krzywdy, możemy przystępować do interwencji na żywym organizmie. Poniżej zdjęcia chwytów jakie najczęściej przydają się w obchodzeniu się z ptasimi pacjentami:

- **CHWYT W GARŚĆ** - małe wróblowe i wszystkie podobnej wielkości;
- **CHWYT NA BUKIET** - gołębie, małe krukowate i inne podobnej wielkości;
- **CHWYT POD PACHĘ** - bocian i inne ptaki podobnej wielkości i budowy;

PIERWSZA POMOC – STABILIZACJA PACJENTA

Strażniczka / strażnik to pierwsza osoba, która będzie miała kontakt z poszkodowanym ptakiem i stosowna wiedzę i umiejętności, by udzielić mu niezbędnej pierwszej pomocy na miejscu zdarzenia. Za pierwszą pomoc uważa się wszelkie czynności podejmowane przed dostarczeniem ptaka do ośrodka rehabilitacji.

Rola pierwszej pomocy jest nieoceniona i należy zdawać sobie sprawę iż to działanie może zaważyć na sukcesie rehabilitacji danego zwierzęcia. Prosty przykładem są złamania, które u ptaków nie zabezpieczone łatwo przekształcają się w złamania otwarte (w międzyczasie ostre fragmenty kości uszkodzają naczynia i nerwy), które łatwo ulegają

*infekcjom, czy stanowią bramę wejścia dla larw much. Bardzo często szansę powrotu takiego zwierzęcia na wolność równe są zeru.*¹⁹

Strażniczki / strażnicy mogą wykonywać na miejscu działania, mające na celu stabilizację poszkodowanego ptaka, obejmuje to pomoc w zakresie:

- skrajnego wyziębienia i szoku - umieszczenie pacjenta w ciepły, cichym i zaciemnionym miejscu;
- złamań, zwichnięć - stabilizacja kończyny;
- obecności ciał obcych w powłokach zewnętrznych - zabezpieczenie ciała obcego w sposób nieumożliwiający jego głębszą penetrację;
- obecności ran otwartych - zabezpieczenie rany za pomocą środków opatrunkowych;

OGRZEWANIE I POJENIE

Ogrzewanie poszkodowanych ptaków jest pierwszym i bardzo ważnym działaniem, jakie możemy wykonać już na miejscu interwencji. Ptaki mają wyższą temperaturę ciała niż człowiek, więc jeżeli dotykając je poczujemy, że są chłodniejsze od naszej dłoni, znaczy to, że powinniśmy je stopniowo **ogrzewać**. Zdarza się, że od momentu, w którym ptak osłabł, do momentu, kiedy został znaleziony minęło dużo czasu, utracił on w tym czasie dużo swojej energii. W tym momencie ogrzanie go jest bardzo ważne. Wiemy już też, że jeżeli nie ogrzejemy piskląt, mogą one nie przeżyć, gdyż nie mają jeszcze zdolności termoregulacji, nieopierzone nie mogą utrzymać ciepła.

Przed pochwyceniem ptaka przygotowałaś/eś już transporter, w którym przewieziesz ptaka do ośrodka. Będzie to dla ptaka dobre, suche, ciche i bezpieczne miejsce, w którym będzie mógł poczuć się bezpiecznie. Stosując się do zasady **3xC – ciepło, cicho, ciemno** możesz zapewnić ptakowi w miarę stabilne warunki do transportu. Pamiętajmy, że obok urazów i ran, to stres związany z kontaktem z człowiekiem może ptaka zabić.

Jeżeli ptak jest mokry, postaraj się go wysuszyć przed włożeniem do transportera – możesz wytrzeć do ręcznikami papierowymi (nieperfumowanymi) lub delikatną tkaniną. Ogrzać ptaka możesz przez włożenie do pojemnika termoforu lub plastikowej butelki z ciepłą wodą (dobrze, jeżeli przygotujesz je przed wyjazdem na interwencję) – pamiętaj, by zawinąć je w ręcznik, albo inną tkaninę, tak, by nie dotykały bezpośrednio ptaka oraz zabezpieczyć, by nie uderzyły go podczas transportu. Dobrze zostawić ptakowi możliwość odsunięcia się od źródła ciepła, jeżeli okaże się, że jest dla niego za gorąco.

¹⁹ Podstawy rehabilitacji dzikich zwierząt, op.cit., s.79

Kontroluj temperaturę, uważaj, żeby nie przegrzać ptaka. Optymalna temperatura powinna wynosić 35 – 40 stopni. Jeżeli zaobserwujesz, że ptak ma otwarty dziób i usiłuje odsuwać się od źródła ciepła, może to oznaczać, że jest mu za ciepło.

U ptaków mocno wyziębionych podnoś temperaturę stopniowo. Zbyt szybkie, nagłe ogrzanie może zaszkodzić ptakowi i doprowadzić do zapaści. W przypadku jakichkolwiek wątpliwości optymalnie jest przetrzymać ptaka w temperaturze pokojowej i jak najszybciej dostarczyć do ośrodka.

Jeżeli zwierzę jest odwodnione, przed transportem do ośrodka można je napoić. **Trzeba pamiętać żeby nie podawać do dzioba żadnych płynów ptakom które są nieprzytomne lub skrajnie osłabione.** Zwierzęta w tym stanie powinny jak najszybciej trafić do ośrodka aby można było je nawodnić pozajelitowo. Poić trzeba bardzo uważnie aby nie doprowadzić do zachłyśnięcia. W zależności od rozmiaru ptaka poimy strzykawką (najpierw trzeba potrenować, aby mieć pewność że potraficie precyzyjnie nią operować - woda powinna być podawana kroplami), pipetą, z palca (pisklęta, podloty) lub z miseczki na tyle ciężkiej, by ptak nie mógł jej wywrócić w transporterze. Jeżeli ptak sam pije, poimy do woli, a na czas transportu wyjmujemy pojemnik z wodą z pudełka w którym ptak będzie przewożony. Na warsztatach strażnicy uczą się jak podawać ptakom płyny strzykawką głęboko do przełyku lub też sondować do wola. Im większy ptak, tym oczywiście więcej wody można mu podać jednorazowo:

- kilka kropel do dzioba – pisklęta, podloty, ptaki wielkości wróbla, sikorki;
- kilkanaście kropel do dzioba – ptaki wielkości kosów, szpaków;
- gołąb, sroka, kawka – pisklak 0.5ml, dorosły 3-5ml;

Zawsze najpierw poimy, dopiero potem karmimy. Przed karmieniem zawsze należy się upewnić jakiego pokarmu użyć dla danego gatunku ptaka.

POSTĘPOWANIE PRZY ZŁAMANIACH, ZWICHNIĘCIACH, OPATRYWANIE RAN

Przed przystąpieniem do działania, przyjrzyjmy się jeszcze raz, w jakim stanie znajduje się ptak. Oceńmy sytuację, starając się przewidzieć możliwe reakcje ptaka, w tym sytuacje, które mogą nam zagrażać. Ponownie zaplanujmy działania, zanim zbliżymy się do ptaka. Przygotujmy materiały opatrunkowe, które będą nam potrzebne:

- bandaże – przygotuj też nożyczki, którymi utniesz bandaż;
- plastry – urwij kilka kawałków i miej je pod ręką;
- gaziki sterylne;
- uwaga, nigdy nie używaj waty, może być w zamian lignina;

Pamiętaj o zasadach bezpieczeństwa. Wszelki kontakt ze śliną i krwią może być zagrożeniem dla Twojego zdrowia. Zawsze noś rękawiczki jednorazowe, a wszelkie urazy zadane przez zwierzę zgłaszaj lekarzowi pierwszego kontaktu i lekarzowi weterynarii w ośrodku.

ZŁAMANIA I ZWICHNIĘCIA

Najważniejszą zasadą przy złamaniach jest usztywnienie dwóch sąsiadujących ze złamaniem stawów oraz w przypadku złamań otwartych zabezpieczenie miejsca wyjścia kości za pomocą wilgotnych materiałów opatrunkowych, co opóźnia wysychanie rany. Idealne dla zabezpieczenia tego typu rano jest miód pszczeli. Należy go nałożyć na ranę i zabezpieczyć wilgotnym materiałem opatrunkowym. Gruby opatrunek na czas transportu, nie uciskający, tak aby nie zahamować krążenia zabezpieczy przed dodatkowymi urazami. Sytuacja gdy potrzebny jest opatrunek uciskający dotyczy jedynie ran, silnie krwawiących z uszkodzonymi dużymi naczyniami krwionośnymi. W takich sytuacjach zabezpieczamy przez zaciśnięcie uszkodzonego naczynia powyżej rany.

W każdym przypadku urazu skrzydła u ptaka złożenie skrzydła w fizjologicznej pozycji i przymocowanie go do tułowia zabezpieczy najlepiej przed dodatkowymi uszkodzeniami.

- **kość ramienna – staw barkowy** - należy usztywnić całe skrzydło i przymocować je do ciała pacjenta;
- **kości przedramienia – staw łokciowy** - należy zabezpieczyć początkowo nadgarstek, a następnie łokieć;
- **kości nadgarstka, palców – staw nadgarstkowy, śródręczno – palcowy** - należy złożyć skrzydło i zastosować usztywnienie typu ósemka;
- **kość udowa – staw biodrowy** - należy zawinąć pacjenta w materiał (prześcieradło, ręcznik) uniemożliwiający mu wydostanie się, uwzględniając możliwie fizjologiczną pozycję;
- **kości podudzia – staw kolanowy** - należy zawinąć pacjenta w materiał (prześcieradło, ręcznik) uniemożliwiający mu wydostanie się, uwzględniając możliwie fizjologiczną pozycję;
- **kość śródstopia – staw skokowy** - nie należy usztywniać kończyny, zapewnić pacjentowi jedynie ciszę i spokój;
- **kości palców (kończyna miedniczna) – staw śródręczno – palcowy** - należy założyć kartonowy lub drewniany, lekki materiał usztywniający, a następnie przymocować go za pomocą taśmy papierowej do ciała zwierzęcia;

Sposoby zakładania opatrunków przedstawiono na zdjęciach poniżej.

1. Zakładanie opatrunku na skrzydło w przypadku urazów poniżej stawu łokciowego:

2. Zakładanie opatrunku na skrzydło w przypadku urazów dowolnego fragmentu, z wykorzystaniem tułowia do usztywnienia, gdy jest przeciwwskazanie do założenia opatrunku unieruchamiającego oba skrzydła jednocześnie – niemożność utrzymania równowagi (zdjęcia poniżej)

3. Zakładanie opatrunku na skrzydło w przypadku urazów dowolnego fragmentu, z wykorzystaniem do usztywnienia tułowia, łącznie z drugim skrzydłem – jest to najskuteczniejsza forma stabilizacji przy pomocy zewnętrznego opatrunku. Problem, który wiąże się często z tego rodzaju usztywnieniem polega na niemożności utrzymania równowagi przez pacjenta, a to utrudnia terapię i niestety znacznie zwiększa stres z nią związany. U niektórych gatunków ptaków, szczególnie większych rozmiarów, jest to jednak możliwe i polecane do stosowania. (zdjęcia na następnej stronie)

OPATRYWANIE RAN

Jeżeli ptak jest ranny – widzimy krew lub ranę, generalna zasada jest taka, że powinniśmy znaleźć ranę i obandażować ją z użyciem dużej ilości materiałów chłonnych. To zabezpieczy ranę przed zanieczyszczeniami i dalszym pogłębianiem się urazu podczas transportu do ośrodka oraz zatrzyma dalszy upływ krwi.

Opatrunków nie zakładamy u ptaków małych – wielkości wróbla, piskląt. Ptaki są na tyle małe, że łatwo jest pogłębić urazy. Najlepiej w takim wypadku maksymalnie ograniczyć ruch ptaka podczas transportu.

Uwaga, zanim użyjesz jakichkolwiek środków dezynfekcyjnych, skonsultuj się z lekarzem weterynarii z ORPD. Niektóre preparaty mogą zmieniać wygląd tkanek, albo doprowadzić do ich martwicy.

TRANSPORT PTAKA DO OŚRODKA

Przygotowanie transportera – pudełka, pojemnika, w którym przewieziesz ptaka jest bardzo ważne. Od tego zależy, czy ptak bezpiecznie, w sposób nie pogłębiający jego stresu, dotrze do ośrodka rehabilitacji. W tym rozdziale znajdziesz wskazówki dotyczące tego, jak przygotować transporter w zależności od tego z jak dużym ptakiem masz do czynienia oraz jakie warunki zapewnić poszkodowanemu ptakowi na czas podróży.

WSKAZÓWKI DOTYCZĄCE TRANSPORTU

Transportery drewniane w jakie zaopatrzona została Ptasia straż służą do przewozu średnich i małych ptaków (do wielkości Wrony siwej). Dodatkowo wsparcie straży dysponuje transporterami do przewożenia dużych ptaków wielkości bociana czy nawet bielika lub łabędzia.

Zawsze warto zastanowić się, jak długo będzie trwała podróż do ośrodka rehabilitacji, i np. jeżeli długo napoić / nakarmić ptaka przed podróżą. Karmienie podejmujemy jedynie w przypadku kiedy ptak musi długo czekać na transport, nigdy nie karmimy ptaka tuż przed podróżą. Najlepsze do przewożenia ptaków są teksturowe kartony, w których z łatwością można zrobić otwory wentylacyjne. Materiał ten ma wiele zalet – łatwość modyfikacji, a także dostępność – pudełko kartonowe można dostać w każdym sklepie.

Poniżej kilka wskazówek, na temat tego, jak dostosować pojemnik:

- **rozmiar** - karton/pojemnik, w którym przewozisz ptaka powinien ograniczać jego ruch - najlepiej przewieźć ptaka w kartonie, który będzie dostosowany do jego rozmiaru - pamiętaj, że podczas transportu ptak będzie się w nim przemieszczał, więc karton nie powinien być za duży, tak by ptak nie zrobił sobie krzywdy **UWAGA! na kartony po środkach chemicznych zostawiających mocny zapach - ptaki mają bardzo wrażliwy układ oddechowy i wszelkie opary chemiczne mogą być dla nich szkodliwe, a nawet trujące;**
- **wyściółka** - dno najlepiej wyłożyć ręcznikiem papierowym, zwykłym ręcznikiem, gazetą, są to materiały chłonne i antypoślizgowe - **UWAGA! nie wkładaj do transportera tkanin, które się strzepią, waty, czyli rzeczy w które ptak może się zaplątać;**
- **dostęp tlenu** -pamiętaj o dostępie **tlenu** - zrób w kartonie dziurki, otwory wentylacyjne;
- **kontroluj temperaturę** – w lecie łatwo może dojść do przegrzania i odwrotnie, zimą do wychłodzenia - pamiętaj, że osłabione i chore ptaki oraz pisklęta potrzebują ciepła (pisklęta nieopierzone, zwłaszcza wychłodzone ogrzewamy od razu w momencie znalezienia trzymając je w rękach) - do ogrzewania

możemy użyć plastikowej butelki z ciepłą wodą lub termoforu, owijamy je ręcznikiem i umieszczamy w transporterze tak, by nie zagrażały ptakowi podczas transportu;

- **nie władaj pojemnika z wodą** – woda może się wylać podczas transportu;
- **ograniczenie bodźców z zewnątrz** - ogranicz maksymalnie dostęp bodźców z zewnątrz – ograniczy to stres przewożonego zwierzęcia, dyskretnie zerkaj, czy ptak dobrze znosi transport, ale też staraj się nie robić tego za często i nie naruszać jego spokoju;

Na stronie **Małopolskiego Towarzystwa Ornitologicznego** w zakładce *Jak pomóc ptakom? / Opieka nad znalezionymi ptakami / transportowanie znalezionej ptaka*²⁰ możesz znaleźć wskazówki i zdjęcia pokazujące, jak prawidłowo dostosować transporter.

DOSTARCZENIE PTAKA DO OŚRODKA

Zanim wyruszysz w drogę do Ośrodka Rehabilitacji Ptaków Dzikich w Bukwałdzie, **zawsze skontaktuj się z ośrodkiem i poinformuj o swoim przyjeździe**. Kiedy dojedziesz do ośrodka przy przekazywaniu ptaka, będziesz zobowiązana/y do wypełnienia **karty pacjenta**, w której podasz wszelkie dotyczące zdarzenia informacje. Pamiętaj, aby zachować smsy z danymi do osoby zgłaszającej interwencję oraz z adresem, pod który się udałeś – przydadzą Ci się do wypełnienia raportu w wersji elektronicznej.

RAPORTOWANIE

Każda strażniczka / strażnik jest zobowiązana/y do wypełniania raportów elektronicznych z odbytych interwencji. Link do raportu znajduje się na stronie Fundacji Albatros w zakładce Ptasia Straż / Strefa Strażnika. Raport wypełnij zawsze, nawet jeżeli do wyjazdu nie doszło – zaznaczasz wtedy opcję pomoc, której udzieliła osoba zgłaszająca. Raport możesz wypełniać zarówno na komputerze, jak i na urządzeniach mobilnych. Na podanego w raporcie maila otrzymasz link do wypełnionego przez siebie raportu, w każdym momencie możesz do niego wrócić i poprawić swoje odpowiedzi.

Powyższe zagadnienia będą uzupełniane w kolejnych publikacjach dla Ptasiej Straży. Dziękujemy wszystkim zaangażowanym w pomoc dzikim ptakom.

²⁰ <http://www.mto-kr.pl/index.php/jak-pomoc-ptakom/4-opieka-nad-znalezionymi-ptakami/142-transportowanie-znalezionego-ptaka.html>

BIBLIOGRAFIA

Podręcznik pielęgniarza dzikich zwierząt, cz. I, dr n. wet. Ewa Rumińska, dr n. wet. Wojciech Bielecki

Przewodnik praktykanta w ORPD, Ewa Rumińska

Podstawy rehabilitacji dzikich zwierząt. Przewodnik po dostępnej wiedzy na temat biologii i leczenia w kontekście rehabilitacji dzikich zwierząt, International Wildlife Rehabilitation Council, tłumaczenie i opracowanie na podstawie „IWRC Basic Wildlife Rehabilitation 5th edition” Lek. Wet. Agnieszka Czujkowska

Ilustrowana encyklopedia ptaków Polski, M.Radziszewski, M.Matysiak, Carta Blanca, 2010

Aktualizacja listy gatunków zwierząt objętych ochroną gatunkową oraz wskazania dla ich ochrony, red. Andrzej Kepel, Polskie Towarzystwo Ochrony Przyrody Salamandra, 2013

Ochrona prawna zwierząt, G. Rejman, „Studia Iuridica”2000, nr XLVI

Interpretacja GDOŚ – dotycząca przetrzymywania dzikich zwierząt – DOP-02.650.01.2.2013mk

ŹRÓDŁA INTERNETOWE:

MAŁOPOLSKIE TOWARZYSTWO ORNITOLOGICZNE, www.mto-kr.pl

PTASI AZYL – WARSZAWA, www.ptasiazyl.zoo.waw.pl

DZIKA KLINIKA, www.dzikaklinika.com

OGÓLNOPOLSKIE TOWARZYSTWO OCHRONY PTAKÓW, www.otop.otg.pl

STACJA ORNITOLOGICZNA – MUZEUM I INSTYTUT ZOOLOGII POLSKIEJ AKADEMII NAUK, www.stornit.gda.pl

POLSKIE TOWARZYSTWO OCHRONY PTAKÓW, www.ptop.org.pl

STOWARZYSZENIE STOŁECZNE TOWARZYSTWO OCHRONY PTAKÓW (STOP), www.stop.eko.org.pl

CZARNA OWACA, www.czarnaowca.pl

USTAWY:

ustawa o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004r (Dz. U. Z 2013, poz. 627, z późn. zm.)

ustawa o działalności pożytku publicznego z dnia 24 kwietnia 2003

ustawa o ochronie zwierząt (Dz.U. z 2013 r. poz. 856, ze zm.)